

צ'בזטי מוזהר"י
תנינא

דף כח. ודף מב:

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה נד קי

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמה)

ליקוטי

נב נג נד נה נו נז נח נט

מוהר"ן תנינא

כח.

תורה אור
תורה נה
ישעיהו סד (ג) ופעולם לא
שמעו לא האוינו עין לא
ראתה אלהים וולתף יצשה
לקטפה לו:
תורה נו
תהלים עג (כו) קלה שארי
ולבגי צור לבגי וחקקי
אלהים לעולם:
שמות לג (כא) ויאמר ידוד
דבה מקום אתי ונצבתי על
הצור:
תורה נז
תהלים כט (י) יקוק לפבול
שגב וישב יקוק מלך לעולם:
(יא) יקוק עז לעמו יפו יקוק
יברך את עמו בשלום:
תורה נח
בראשית כד (א) ואברהם יקון
בא בנמים וידוד ברח אף
אברהם בבל:

קשיות על הש"י כמו כן בהכרח שיהי' קשה קשיות על הצדיק כי הוא מתדמה אליו ית' :

ובענין הקשיות שקשה על הש"י מרגלא בפומי' לומר, אדרבא, כך ראוי להיות דייקא "שיהי' קשיות על הש"י, וכך נאה ויפה לו ית' לפי גדולתו ורוממותו. כי מעוצם גדולתו ורוממותו שהוא מרום מאד מדעתינו, ע"כ בוודאי א"א שנבין ונשיג בשכלינו הנהגתו ית' [2]. וע"כ בהכרח שיהיו עליו ית' קשיות, כי כך נאה ויפה להבורא ית' שיהי' מרום ונשא מדעתינו, שעייז קשה הקשיות כנ"ל, ואם הי' הנהגתו כפי חיוב דעתנו א"כ הי' ח"ו דעתו כדעתינו [3]:

נג [7] גודל יקרת המחשבה נודע לי עתה. כי המחשבה יקרה מאד מאד, שנעשה ממנה דברים שלימים ממש שיש להם קיום כל הימים שיתקיימו העולמות, כל זמן אשר הש"י וכו' וכו' [7]. והכמה יקר יותר, כי מחשבה הוא שעולה על מחשבתו לבד, והכמה הוא שבונה בהכמתו בנינים בשכלו והוא יקר מאד, ועיקר הדבר שיהי' באמת. ואפי' פשט שמחדשין הוא ג"כ דבר גדול מאד, וצריך ג"כ שיהי' באמת. וגם להיפך כשהוא בלא אמת נעשה ממנה ג"כ דברים להיפך [8]:

נד [9] הבחירה ביד האדם לעשות כרצונו. ואפי' כל הדברים הכל ביד האיש הישראלי להתנהג הכל כרצונו כבחירתו. כי ביד ישראל יש בחירה בידם על כל דבר שבעולם [9]. כי אצל אחרים יש דברים שהם מוכרחים בהם [10], אבל אצל איש הישראלי כל דבר ודבר שהוא עושה כגון לנסוע לאיזה מקום וכיוצא, יש בו עבודה [1] וע"כ יש לו בחירה על הכל [8]:

נה [2] רווח העוה"ז אין לשער, דהיינו מה שהאדם יכול להרויח בזה העולם, ואין צריך על זה הוצאות משלו שקורין "תאויש לאג" רק ממה שהכין לפניו הבורא ית' יכול להרחיב ידו ולהרויח הרבה מאד. **עין לא ראתה וכו' [7]:**

נו [10] כשיש להאדם לב איך"ש שייך אצלו מקום כלל, כי אדרבא הוא מקומו של עולם וכו' כי האלקות הוא בלב כ"ש (תהלים עג) **צור לבני**. [1] ואצל הש"י נאמר (שמות לג) **הנה מקום אתי** שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו [11]. נמצא מי שיש לו לב ישראלי אין ראוי לו לומר שמקום זה אין טוב לפניו, כי אין שייך אצלו מקום כלל, כי אדרבא הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו כנ"ל [12]:

נז [2] דע כשצדיק גדול אמיתי מגלה תורה חידושים נפלאים ונוראים הוא טובה להקטנים במעלה שעייז נתגדל הקטן במעלה שהכל רצים ובאים אליו וגם בהס"א נתגדל אחד עייז כמו שמצינו בכלעם כשנתן השם יתברך את התורה לישראל באו כל האומות לבלעם (כשארז"ל זכחים קמו). נמצא שעייז נתנית התורה לישראל נתגדל בלעם ובאו אליו כל העולם והוא

עמד עצמו על איזה פסוק ואמר להם תורה. כי אז כשבאו אליו שאלו אותו מה ששאלו **ח' למבול ישב [22]** והוא עמד על פסוק והשיב להם **ח' עוז וכו' [23]**. וכן בישראל בעצמן שהם בקדושה ואינם באים ח"ו לבלעם וכיוצא בו. אך כשצדיק גדול אמיתי מגלה חידושים ונעשה רעש גדול שזה מגלה חידושים נוראים כאלו, אזי כולם מתקבצים ובאים לאיזה קמן במעלה, ונאספים אצלו לשמוע ממנו, מחמת הרעש שנעשה עייז החידושים שמגלה הצדיק הגדול, והוא עומד עצמו על איזה פסוק ואומר להם מה שאומר :

נח [24] יש"ה בני אדם שאומרים שכשהצדיק גדול במעלה מחמת גדולתו אינו יכול להשגיח ולהסתכל על בני העולם כי הוא רחוק מהעולם. ובאמת אינו כן [25], כי אדרבא כשהצדיק גדול מאד הוא יכול להשגיח ולהסתכל יותר על העולם. וכמו שמצינו ברכב יוחנן בן זכאי שבוודאי היה גדול במעלה מאד מאד יותר ויותר הרבה מהצדיקים שבזמן הזה, ואעפ"כ אמר אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר (כלים פ' יז [26]). נמצא שריב"ז היה בקי כ"כ בתוך העולם עד שהיה מתיירא לומר דברי תורה שלא ילמדו ממנו הרמאים. הרי שהיה בקי מאד בהעולם, עד שאדרבא היה מתיירא פן ילמדו ממנו רמאות, כי באמת כל מה שהצדיק גדול ביותר יכול להשגיח ולהסתכל בעולם יותר, כי הלא הש"י הוא מרום ומנושא מאד מאד מן העולם ואף על פי כן הוא משגיח בהשגחה פרטיות"ה על כל העולם. כי באמת מי שהוא יש אזי אינו יכול להיות בכל מקום בבת אחת כי מה שהוא ישות"ס כשהוא עומד כאן אינו כאן, כגון כשהוא באיזה עבודת ח' אינו יכול להסתכל בעולם. אבל מי שהוא **אין**, אין מקום שלא יהיה שם, כי אין לו מקום כלל. וע"כ כל מה שהצדיק נכלל יותר באין, הוא יכול להשגיח ולהסתכל בעולם ביותר כי אין שייך לומר עליו שהוא במקום גבוה ורחוק מהעולם כי אין לו מקום כלל וכמו שמוכח בדברינו [2] בשם המגיד על הרוצה להחכים ידרים וכו' ע"ש :

נט [27] יש זריו ונשכר זריו ונפסד ועין פסחים נא. כי דע כי מצוה גוררת מצוה [27], נמצא שהמצוה גוררת את חבירתה ובוודאי יש איזה בחי' בין המצות מה שהוא בין מצוה למצוה [28] שהוא מקשר מצוה אחת לחבירתה, אשר על ידי זה, המצוות נגדרים אחת אחר חבירתה. ובאמת זאת החכי' בעצמה היינו מה שהוא בין המצוות כנ"ל זאת החכי' היא ג"כ יקרה מאד. ועל כן מי שהוא צדיק מנעוריו והולך בדרך הישר מימיו מדרגא לדרגא כמו שכתוב באברהם (בראשית כד) **ואברהם זקן בא בימים** שאברהם בא לדרגא שלו על ידי הימים כמוכח בוורה (חיי שרה ד' קכט ע"א) כי בן ג' שנים הכיר את בוראו (נדרים לב), והי' הולך תמיד מדרגא לדרגא. ומי שהוא בבחי' זו, הוא מפסיד על ידי הזריזות, כי

* בכל המהדורות שיהי', ובמנוקדים פתחו- שיהיו

² עיין שיחות הר"ן אות קיח. עיין חת"ם סדנה שמונת פסוקים קונטרס התלמות נראה שגמיה זו שייכת לספר

³ כמאמר ההבס אילו ידעתי הייתי ספר העיקרים מאמר ב סוף קטע ל' ודרשות הר"ן דרוש רביעי. ועיין לעיל תורה נג ה' דברים נבדל דעתו מדעתנו ועיין חיי מוהר"ן כד ועיין שיש"ק ח"ו סימן רך. ועיין ספר הכוזרי - מאמר חמישי אות כא כי אלו יכלנו להשיג את אמתו היה זה מעיד על חסרון שלמות בו. ועיין לעיל ח"א תורה כא אות יא

⁴ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

⁵ עיין לק"ע מחשבות אות יז

⁶ עיין הקדמת הוזהר דף ד: ה. ותורה זו

⁷ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

⁸ עיין וזהר תוריע דף מז. ד"ה א"ר יצחק

⁹ עיין אור יקר להרמ"ק על הוזהר פרשת וישב שער ח' סימן ד' כרך ו' עמ' עא טור ב'. גם עיין (משלי כא א') לב מלך ביד ה', וכתוב (ישעיהו י' ה') אשור שבת אפי', (ונו ילכו הטוב קטן כי אין לו נשמה ויפלה ממנו) כחכמו לטוב קטנה ולבדיל לזמן שבה את הילד"ה בחינתו לרע קטנה כי אין מתנה לנשמת ישראל עכו (עיין חוללות יצחק בראשית כ טו) ובספרי חז"ל חזק הכנס כדכ פשוט שאין לנו בחינה

¹⁰ עיין לעיל תורה נד ח"א אות ג'

¹¹ ועיין לקמן תורה קי תנינא

¹² לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

¹³ נמצא כבר בדפד"ר

¹⁴ ישעיהו סד ג'

¹⁵ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

¹⁶ בדפד"ר ובתקפא ותולדו- אין ומתולדו- אין

¹⁷ עיין תורה מט אות א'

¹⁸ * בפרש"י שם ובראשית רבה סח ט' [שמות רבה מה ו, וספר היצירה (גרסת השלם ניו יורק תשמג) פ"ד מ"ב וזהר ח"ב דף רמב. ותקוני זוהר דף פא: ועיין תורה א תנינא אות יד]

¹⁹ עיין שיחות הר"ן סימן קלט ושיש"ק ח"ב סימן רמב

²⁰ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

²¹ נוסף בתקפא. בתרד"ק קט

²² תהלים כט א'

²³ שם בפסוק הסמוך

²⁴ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

²⁵ בתקפא מנוקד - יש

²⁶ עיין פ"י רבנו יונה על משלי כא יב משכיל צדיק לבית רשע

²⁷ * משנה טו [עניין ב"ב פט: וסנהדרין קט. ד"ה דרש ר' יוסי]

²⁸ בכל המהדורות - פרסיות

²⁹ בתקפא. יש ת, בתרד"ק - ישיח, מתולדו - ישות

³⁰ * בלקוטי קאמ, תורה קסב [ובסוף תורה עט בהשגחה]

³¹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

³² * אבות פרק ד'

³³ עיין לעיל תורה כב אות ט'

מב:

ליקוטי

קג קד קה קו קז קח קט

קי קיא קיב קיג קיד

מוהר"ן תנינא

אדם מאד ^[1]. בוודאי אין צריכין אותה כלל, כ"א בשביל קיום המין לבד :

קח פעם אחד סיפר מענין מעשה בני אדם. ענה ואמר. הלא האדם, בשביל תענוג קמן אחד של רבע שעה, ^[2] הוא יכול לאבד ולהפסיד כל העוה"ז עם העוה"ב: ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון, אה מענטש פון איין תענוגלי וועגן פון אה פערטיל שעה, קאן ער אן ווערין גאר דעם עולם הזה, מיט דעם עולם הבא :

קט סיפר עמי מענין קבר הבעש"ט זצוק"ל, שטוב מאד להיות שם על קברו ^[2]. ואמר, כי **צדיקים יירשו ארץ** (תהלים לו) היינו שהצדיקים אמתיים² יורשים ארץ ישראל ^[2]. שזוכים שמקום גניזתם הוא קדוש ^[2] בקדושת ארץ ישראל ממש ^[2]. וא"י הוא תיקון גדול לפגם הברית ^[2]:

קי שמעתי שאיש אחד שאל אותו כיצד הוא הבחירה. השיב לו בפשיטות, שהבחירה היא ביד האדם בפשיטות, אם רוצה עושה, ואם אינו רוצה אינו עושה: ורשמתי זאת, כי הוא דבר³ נצרך מאד. כי כמה בני אדם נבוכים בזה מאד. מחמת שהם מורגלים במעשיהם ובדרכיהם מנעוריהם מאד. ע"כ נדמה להם שאין להם בחירה ח"ו. ואינם יכולים לשנות מעשיהם. אבל באמת אינו כן, כי בוודאי יש לכל אדם בחירה תמיד, על כל דבר, וכמו שהוא רוצה עושה. והבן הדברים מאד ^[2]:

קיא אחד שאל אותו בענין הנהגת התקרבות להש"י. וצוה לו ללמוד וכו', ושאל אותו. הלא איני יכול ללמוד. השיב לו. ע"י תפלה⁴ יכולין לבא לכל. לכל טוב. לתורה ועבודה ולכל הקדושות ולכל העבודות ולכל המובנות שבכל העולמות :

פעם אחד אמר, אם היו מניחין מת לעוה"ז להתפלל בוודאי ה' מתפלל יפה יפה בכל כחו ^[4]:

קיב לענין התחזקות לכל יפול האדם בדעתו מחמת ריבוי הפגמים והקלקולים שקלקל ע"י מעשיו ענה ואמר, אם אתה מאמין שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן ^[2]:

קיג מי שרק מתנוצץ לו הש"י, כשעושה ח"ו אפילו דבר אחד שלא כראוי בשלימות. ²(כלומר אעפ"י שאין בזה הדבר שום נידנוד עבירה ח"ו, ולא שום תאוה גמורה בגשמיות, רק שאינו עושה הדבר בתכלית שלמות הקדושה כראוי באמת), ראוי לו שתכלה נפשו לגמרי מעוצם ההרטה והבושה :

קיד פעם אחד דברתי עמו ז"ל. והבנתי שה' הפין מאד לגלות לי איזה דבר מהשגותיו שהשיג, כדרכו תמיד, אך ה' קשה עליו. והלכתי עמו יחד בשתיקה, כי לא דיבר עמי מאומה. אך בתוך זה, יצאו מפיו ²⁷הק' דיבורים אלו, סע האט אה פנים, או מע מוז זיך פון אה

אקג בשעת התפילה, כל זמן שהאדם שומע עוד אז איזה אדם דהיינו ששומע ומרגיש שעומד עוד אדם צ"א בשעת תפילתו, הוא לא טוב. כי צריך כל אדם בשעת תפילתו שיצייר בדעתו שאין שם אלא אני והש"י לבד ^[2]. ובמאמר אבא שאול וכו' פ"א רצתי אחר צבי וכו' ⁷(בסי' נה), שם מבואר ביטול גדול יותר בשעת התפילה, שמחויב האדם לבטל עצמו כ"כ בשעת התפילה, עד שלא ירגיש אפי' את עצמו כלל בשעת תפילתו, רק את הש"י לבדו. כי אז בשעת התפילה האדם עומד בהיכל המלך וכו' ע"ש מ"ש שם ⁷(באות ז) מי הוא הלא ישותו נתבטל ואין כאן אלא המלך בעצמו וכו' ע"ש ^[1] :

קד היה אוהב מאד את העבודות הפשוטות של סתם בני אדם האנשים הפשוטים הכשרים. וה' אוהב מאד מי שיכול לומר הרבה תחינות ובקשות בתוך הסידורים הגדולים כדרך ההמון עם הכשרים ^[1]. וה' מזהיר ומוכיח אותנו כמה פעמים לומר זמירות בשבת. וה' מקפיד וכועס מאד על מי שהוא חכם בעיניו ואינו מתאמץ לומר זמירות בשבת ובמוצאי שבת או שאר עבודות פשוטות. כי עיקר היהדות הוא בפשיטות ובתמימות גמור בלי שום חכמות כמבואר אצלינו כבר כמה פעמים ^[2]: **וגם** הוא בעצמו ז"ל קודם שהגיע לו החולאת הכבד שנסתלק על ידו. קודם לזה, כל ימיו, ה' מזמר זמירות הרבה בכל שבת ושבת ובמוצאי שבת :

קה שמעתי מאחד שהזהיר אותו שישתדל לעיין בתורתו ^[2]. ויראה לחדש בתורתו איזה דבר. 'כאשר הזהיר על זה לכמה וכמה מאנשיו). ואמר לו, אם תזכה לכווין אל תוכן כוונתי בתורתי מה טוב. ואפילו אם לא תוכל לכווין כוונתי. אעפ"כ טוב מאד כשזוכין לחדש איזה דבר בתורה. כי הוא תיקון גדול להרהורים. כי כל הרהורים באין ע"י כח המדמה ^[4]. וע"י שמחדשין איזה דבר בתורה, שזהו כחי' מדמה מילתא למילתא ^[2]. עי"ז מתקנין פגם ההרהורים שבאין ע"י המדמה ^[2]:

גם אנכי בעצמי שמעתי מפיו הק' כמה וכמה פעמים, שהזהיר מאד לחדש בתורה. ואמר שהוא תיקון גדול מאד מאד על העכר. ואמר שאפי' דיבור א' לבד כשזוכין לחדש הוא ג"כ טוב מאד. כי הוא תיקון גדול מאד : **גם** אמר שהוא טובה לנשמת אבותיו שכבר נסתלקו ⁽⁷⁾:

קו ראוי להרהר בדברי תורה בשעת זיווג ⁽¹⁰⁾^[10]. ואעפ"כ יוכל להוליד בנים. אעפ"י שמחשבתו תה' דבוקה אז בהרהורי תורה. וטוב מאד להרגיל עצמו בכך :

קז פעם אחד דיבר מענין מיאוס והרחקת התאוה הכלליות שהיא תאוות ניאוף. ענה ואמר, הנה אכילה עכ"פ נתוסף להאדם כח והיות על ידי זה ^[1]. אבל זאת התאוה, הלא אדרבא, היא מפסדת ומזקת החיות מאד, ומתישת¹¹ כחו של

^{*} בתקפא בכותרת שבראש העמוד ציין רק

קג קד קה קו קז קח קט

בתוצו כתב הכל

² בתקפא תרלד ותורל- א', ומתוצו- אחד (וצ"ע לכאורה צ"ל אחר אבל עיין השתפכות הנפש אות י' שגם כתב אחד וכו') במהדורות פראמפאל שנת תרפ). בלק"ע תפלה פו דילג תיבות אלה)

³ עיין תורה ט' אות ג' ע"י דבור אמת עושה מתיבת התפלה תיבת נח ואין למבול אחוזה בו ונאלץ להיטב כן. וזה ענין כחי' יחולל תהלה, כי יחולל עוללה רק הקצ"ה נמלל.

⁴ מוהר"ת בתקפא

⁵ מוהר"ת בתקפא (אות ו)

¹ ובתורה ד' אות ט' ותורה טו אות ה'.

¹ עיין חיי מוהר"ן סימן תקכ

¹¹ עיין ליקוטי עצות ערך תמימות ושיחות הר"ן סימנים ה' טו, יט, לב, נא, קא.

¹² עיין ככבי אור שיחות וספורים אות מג הובא בחכמה ותבונה סימן ב' אות טו רבינו שאל את רבי אהרן תלמידו הרב של ברסלב למה לא תקח את ספרי ותענין בו היטב עד שיעלה על דעתך איזה קשיא ואח"כ תוסיע ותענין בו עד שתבין ותדע את התיירון שע"ז.

המשך רבינו לאנשיו ובעיקר למוהר"ת מדמה ברור ויך.

¹ עיין זוהר פירוש שלח דף קעא. וקעז. ובזוהר חדש רות [דף קג]. עיין קב הישר פרק לה. ולק"ה חדש ג' יג.

¹⁰ עיין זוהר מצורע דף נו. ובמקדש מלך שם [בספרים ישנים נמצא בדף פו. ועי"ש שכתב מכאן ראייה לדברי הרב (והאריז"ל) שמותר להרהר אז בתורה רק צריך להזהר שלא יגער ידיו בבשר]

¹¹ ועיין קצור ש"ע קג ב'. ובאור הלכה ה"א יט"ז ה"י שם עמ' ד"ה ממתנים בשם עבודת היום. שו"ת רמ"ע מפאנו תחילת סימן ג'. וכך החיים רמ נח הביא מדרש תלפיות שיצייר אותיות התורה בשעת הזיווג. אולם רוח חיים לחיים פלאג" סימן מ"מ סק"ה ציין לספר חסידים סימן שסב שהרהור בתורה מבטל התאווה.

¹² צ"ע עיין לעיל תורה רנו

¹³ גם בתורל- ומיתשת, ומתורל- ומתשת

¹⁴ עיין ש"ע אות"ה סימן רמ סעיף טו

¹⁵ בתורל- ככל (מתוקן בל"ט)

¹⁶ עיין פל"ה כאן

¹⁷ עיין שיש"ק ח"ב סימן רמא

¹⁸ מתורל- אמיתיים

¹⁹ עיין לק"ה קרחה וכתובת קעקע ג' ד' הובא בביש"ק ח"ג סימן ב'

²⁰ מעלת קברי צדיקים עיין דרשות הר"ן דרוש ח', ספר העיקרים ד' לה, שם הגדולים מע' גדולים ערך א' קצט. ספר המדות צדיק קעג.

²¹ עיין לק"ה חלב ודם ג' ז' מובא בביש"ק ח"א סימן טו שהבעש"ט פעל שקברו יהיה בחי' א"י (וצ"ע לכאורה לפ"י דווקא קברו ואעפ"כ לומד שם מוהר"ת ממנו לכל קבר של צדיק) ועיין מתוק מדבש על זוהר שלח דף קעג: שקבר משה רבנו קדוש יותר מא". ועיין הקדמת בעש"ט עה"ת (מאירת עינים) אות פ' ובמקור מים חיים שם אות כו שהביא דברי רבינו ומוהר"ת אלה בלא מקור אחר. גם עי' לק"ה שלוחן ד' יג. עיין כלי יקר (במדבר לג מט) נפש הצדיק נותן יותר והיה וקיום לעולם מכל הרוחניות שהיה בביהמ"ק וכו' ובדרשות הר"ן דרוש ח' כתב גם אחרי מותם מקומות קברותיהן ראויין להמצא השפע שם כי עצמותיהם אשר כבר היום כלים לחול עליהם השפע האלקי וכו' עי"ש..

²² עיין לק"ה חובל בתבירו ג' י' מובא בביש"ק ח"ג סימן כג. (ועיין בעש"ט עה"ת ריש פרשת שלח שלימוד תורת הצדיק היא בחי' השתטחות על קברו) נמחק)

²³ בתשכט- כי הוא נצרך (ותיבת דבר

²⁴ ועיין לעיל תורה נד תנינא. ועיין קדושין לו: אם אתה רוצה אתה מושל בו (ועי"ש אלמלא הקב"ה עוזרו וכו') ועי"ש מהרש"א דקאי האב להיטרו) עיין סנהדרין יט: פלגין בן לטס התגבר על לזיו הרבה יותר מיוסף הצדיק ומצאנו כשנעץ חכב בינו לחיכל כח שאלו ועל שם זה נקלל פלטיאל שפלגו הקב"ה מעצבים הוי שאלע"פ שהקב"ה פלטו מעצבים הוי נספון בכחיהם כח פלשטנו גדול עי"ש. ולעיל תורה קל.

²⁵ מתוצו- תפילה

²⁶ עיין השתפכות הנפש בציטוטים מליקוטי עצות אות ג' הובא בביש"ק ח"א תצה

²⁷ עיין לק"ה משא ומתן ד' י' הובא בביש"ק ח"ה סימן ו'

²⁸ מוהר"ת בתקפא

²⁹ מתוצו- הקדוש

מאמר הבחירה ביד האדם לעשות כרצונו

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע.

פתיחה

רבנו מגלה לנו שהבחירה היא כפשוטו, רוצה לומר שגם מי שמורגל במעשיו חייב לידע שיש בכוחו לבחור לשנות מעשיו שיהיו יותר טובים. וכיון שיש בכוחו לשנות הוא חייב בזה, ועיקר המכוון הוא שאדם כל הזמן צריך לבחון עצמו (מה אני, קטר או קרון) האם אני הבחור או נגרר אחר ההרגל. מאידך לזכור שאני עבד המלך, ומצד העבדות איני רוצה להרגיש שאני חפשי לבחור ברע, אלא רק חפשי לבחור בטוב.

שיחות

אין

ליקוטי הלכות

או"ח ברכת הריח הלכה ה' אות עד – כי זה כלל גדול שכל העולם לא נברא כי אם בשביל הבחירה. ועל-כן הבחירה יש לה כח גדול מאד מאד וכמבאר מזה בכל הספרים ובדברינו כמה פעמים ועקר כח הבחירה הוא על-ידי שהשם יתברך העלים והסתיר רצונו בהסתרות והעלמות גדולות רק נתן כח ודעת באדם שיבין מדעתו שצריך לבלות כל ימיו לבקש ולחפש אחר רצונו יתברך. ולבטל כל רצונותיו נגד רצונו יתברך כי זה ידוע ומובן לכל שהעולם הזה אינו בלום הכל הבלים אין בו ממש וכמו שהתחיל קהלת ספרו הכל הבלים וכו' וחוור ואמר הכל הבלים הכל הבל וכן דוד אמר (תהלים קמד) אדם להבל דמה ימיו כצל עובר וכמו שפרשו רבותינו זכרונם לברכה (בראשית רבה פרק צו) לא כצלו של דקל וכו' אלא כצל של עוף הפורח. וכן באו כל חכמי אמת וצוּעקים ענין זה בכמה וכמה לשונות אין מספר ואפילו כל חכמי אמות העולם מודים על כל זה כי הלא רואים בעין שמי חיינו הכל והאדם מת בכל יום כי היום והשעה שחי לא יהיו עוד ועל-כן מתחיל יום המות מיום הולדו וכו' וכמבאר מזה בספרים הרבה אף אף-על-פי-כן עדין עדין צריכין לדבר בזה הרבה הרבה ולחזור עם עצמו ועם חביריו המקשיבים לקולו, כל זה ויותר מזה כי גם את העולם נתן בלבם (קהלת ג) ודרשו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט שמעוני סימן תרטו) ומוכא בפרוש רש"י לשון העלמה ושכחה שהשם יתברך בחכמתו העמקה הכניס העלמה בלב האדם בשביל כח הבחירה שבשביל זה יש כח להשטן להעלים ולהסתיר ולהשפית כל זה אבל כח האמת בודאי גדול ביותר שכל מי שרוצה להסתכל על תכליתו הנצחי באמת לאמתו, בודאי אי אפשר להכחיש ולהעלים כל הנ"ל שהעולם הזה הכל הבלים ולא ישאר בלום ממנו ומתאוותיו ומפספו וזהו וכו', כי אם מה שהתיגע וטרח בשביל התכלית הנצחי שהוא לעשות רצונו יתברך ועל-כן כל הצדיקים האמתיים שהלכו בדרך זה והסתכלו כל ימיהם על תכליתם הנצחי השיגו והבינו תכף שרצונו יתברך להתרחק מכל התאוות לא מלבד מן המותרות אלא אפילו מה שגורא להכרחיות צריכין למעט בכל מה דאפשר ולקדש ולטהר עצמו בכל פעם עד שגם ההכרחיות דהכרחיות יעשה בקדשה ובטהרה בשביל קיום העולם שזה רצונו יתברך ולא בשביל תאוות עצמו כלל ומחמת שהסתכלו על אמת לאמתו והבינו כל זאת,

או"ח ברכת הריח הלכה ד' אות לג – הכל נברא בשביל האדם. ועקר היחוס והמעלה של האדם אשר בשבילו כל הרעש הזה, שהכל נברא בשבילו מראש ועד סוף, העקר הוא מה שהאדם הוא בעל בחירה, שעל ידי זה דיקא עבודתו חשובה מאד מאד, יותר ויותר מעבודת כל המלאכים והשרפים וכו', מאחר שהם אין להם בחירה, והאדם הוא בעל בחירה, ובשביל זה ברא השם יתברך הכל מראש ועד סוף. נמצא, שהכל נברא בשביל הבחירה. ועל כן הבחירה יש לה כח גדול, עד שכביכול, השם יתברך בעצמו אין גידול לבטל הבחירה כי אם כן יתבטל העולם. וכמו שאמרנו רבותינו ז"ל (ברכות לג): 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'. ומגדל הכח של הבחירה שהכל נברא בשבילו זה, על כן יש כח להביע דבר להתגבר בכל פעם מחדש בכמה מיני בלבושים והסתות חדשות עד שהיה לו כח להתגבר על ישרא'ל אחר מות תורה שניעשו מעשה העגל. וכל זה מחמת שמשוה רבנו נסתלק מהם און, ולא היה ביניהם, על כן ערבב השטן את העולם עד שעשו את העגל.

או"ח ברכת הריח הלכה ד' אות יט – ועל-פי זה תבין מה שמבאר בהתורה הנ"ל. שצריכין לראות להשתדל מאד להתקרב לצדיק אמת. כדי לזכות לברך המדמה. שעל-ידי זה יזכה לאמונה שלמה שהיא העקר כנ"ל. ולכאורה קשה. הלא גם להצדיק האמת בעצמו אי אפשר להתקרב כי אם על-ידי אמונה, כי אם לא יהיה לו אמונה, לעולם לא יזכה להתקרב להצדיק האמת. כי יפלו לו עליו קשיות שאי אפשר להבינם בדעתו. מחמת שהצדיק גבה ונשגב ונעלם משכל העולם מאד. ואם כן נפל פתא בבירא, מתיכן יזכה לאמונה. הלא אי אפשר לזכות לאמונה כי אם על-ידי הצדיק. ולהצדיק בעצמו אי אפשר להתקרב כי אם על-ידי אמונה. וענין כזה קשה עוד בכמה מקומות, כי מצינו רב הדברים שתלויים זה בזה. ואם כן מתיכן ההתחלה. וכמבאר מזה בדברי רבנו זכרונם לברכה שאמר שיש כמה דברים שתלויין זה בזה. ואין יודעין מתיכן ההתחלה. אף באמת גם זה מסוד סתרי הבחירה, כי כח הבחירה של האדם אי אפשר להבינו, כי כח הבחירה היא מגדלת נפלאות הבריאה אשר בכל הבריאה כלה מראש ועד סוף לא נמצא דבר נפלא יותר מזה, כמבאר בספרים שכח הבחירה הוא חידוש נפלא ונורא יותר מכל החידושים של כל הבריאה כלה. והוא מובן מאד לכל משכיל. שאין שום דבר בכל הבריאה שיהיה חידוש כל כך כמו הבחירה שברא ה' יתברך כח במין האנושי שיהיה לו כח לעשות רצונו יתברך או למרות עיני כבודו חס ושלום, ובאמת אי אפשר להבין בשום שכל שיש הכח של הבחירה. ועקר כח הבחירה נמשך מהעדר הידיעה וכמו כן בדברי רבנו זכרונם לברכה. והכלל, שהאדם צריך לבחור רק באמת לאמתו. ולהשתוקק תמיד אל האמת באמת, כי יש נקדה דקדשה בכל אדם מישאל שהיא נקדת האמונה הקדושה. שעל-ידי זה בפנימיות נפשו הוא רוצה וחפץ מאד להתקרב לאמת, דהיינו להצדיק האמת שהוא שרש כל העולמות, כמו שכתוב וצדיק יסוד עולם וכמבאר מזה בדברי חכמינו זכרונם לברכה. ואין כשהאדם מתחיל להשתוקק להתקרב להצדיק אמת. אין הבא לטהר מסיעין לו, הינו שנמשך עליו ההארה משרש קדשת הצדיק בעצמו. ועל-ידי זה הוא זוכה להתגבר בהשתוקקות וכסופים ורצונות חזקים יותר. וכל מה שמתגבר ברצון חזק יותר להתקרב להצדיק. נמשך עליו קדשת הצדיק יותר. ומסייעו ביותר לשבר המניעות

עד שזוכה לבוא להתקרב אליו. ואז יזכה על-ידי הצדיק לאמונה וכל טוב כנ"ל. וענין זה מרמז קצת גם בכתבי האר"י ז"ל, שמבאר שם, ששואדם רוצה לעשות איזה מצוה אזי באה זאת הנשמה שהיתה עוסקת במצוה זאת ומסייעת לו לעשות המצוה, ובלא זה לא היה יכול לגמרה מעצם המניעות של הבעל דבר. וזה סוד הבא לשהר מסייעין לו, עין שם הינו כנ"ל. כי הנשמה שעסקה בחייה במצוה זאת היא נכללת עכשו בש"ר קדשת המצוה הזאת, כי בפנים מה דאיתדבק בר נש בהאי עקמא הכי וכו'. ועל-כן בשאדם רוצה עכשו בזה העולם לקיים מצוה זאת באה עליו נשמת אותו צדיק. ועל-ידי זה נמשך עליו ש"ר הקדושה של המצוה הזאת, כי שם נכללה נשמה של זה הצדיק כנ"ל ועל-ידי זה זוכה לגמור המצוה הזאת וכו'.

או"ח ברכת הריח הלכה ד' אות מו – וזהו, זרע ישראל עבדו בני יעקב בחייו הוא ה' אלהינו בכל הארץ משפטי, הינו ענין המבאר לעיל באריכות. ש' יתברך מקדים רפואה למכה תמיד, שזהו בחינת מה ש' יתברך מזמין לאדם הארה מלמעלה ומסייע אותו מש"ר הקדושה שהוא צריך להגיע אליה. כדי לסייע אותו שיכול להגיע לאותה הקדושה וכו'. במבאר לעיל. וזאת הבחינה היא סוד סתרי הבחירה שאי אפשר להבין איה ה' יתברך מסייע את האדם והכל מומנו יתברך לבד, כמו שכתוב, כי ממך הפל וכו'. וכמו שכתוב, מי הקדימני ואשלם. ואף-על-פי-כן יש להאדם בחירה וכו'.

ל' ומבאר לעיל שזהו בחינת ה' מסייע בא ונרח משעיר למו וכו'. ש' יתברך החזיר התורה לכל העובדי בוכבים ולא רצו לקבלה עד שבאו ישראל וקבלוה, דהינו ש' יתברך האיר עליהם ורמו להם רמזים שיתקברו אליו ולא רצו לקבלה. אבל ישראל תכף כשרמו להם והאיר עליהם ורצה לסייעם ולקרבם, תכף רצו אחריו באהבה ונתקברו אליו. וכמו שכתוב, משכני אחריך נרוצה. ופרש רש"י שם שתכף כשהתחלת למשכני לרמו לי על-ידי שליחך שאתה רוצה לקרבני. אזי תכף אחריך נרוצה באהבה. והקדמתי נעשה לנשמע. וכמו שכתוב, אונים כרית לי וכו'. אז אמרתי הנה באתי. ופרש רש"י שם גם-כן ש' יתברך רמו להם לקרבם בחינת אונים כרית לי וכו'. ואזי תכף אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר לעשות רצונך אלקי חפצתי. כי חפצתי תכף באהבה ובשמחה לרדף ולרץ אחריך ולמסר נפשי על קדשת שמך. נמצא שיש כאן שני בחינות. שלפי פחיתות דעת האדם נראין כסותרין זה את זה, כי בבחינה אחת נראה ש' יתברך בחר בישראל בחנם בחסדו הגדול לבד. וזה בודאי אי אפשר להבין מפני מה בחר בעם מכל העמים אשר באמת נקראים ישראל בשביל זה עם סגלה, כי סגלה היא בחינת דבר שאי אפשר להבין כמו שמבאר בהתורה בהעלמים (בסיני כא) אבל יש בחינה אחרת שישראל וכו' להתדבק בה' יתברך ולבחר בו יתברך כאשר גם זה היה באמת, כמו שכתוב, וזכרתי לך חסד נעורייך אהבת פלולתיך לבתך אחרי במדבר וכו'. ועל-ידי בחינה זו בודאי מגיע לישראל לקרבם בכל עז. אבל באמת על-ידי בחירתם לבד של ישראל לא היה אפשר להם להתקרב לה' יתברך. כי לא היה להם כח לעמוד כנגד היצר הרע והסטרא אחרא המונע ומכלכל אותם ועקר התקרבותם שזכו להתקרב ולהתעורר אליו יתברך היה על-ידי סיוע גדול דלעלא. וכמו שכתוב אתה תומיק גורלי ופרש רש"י אתה הפחת ידי על חלק הטוב ואמרת לי את זה בחר לך. ואלו השני בחינות הם מתקבצים יחד. ש' יתברך בחר בישראל וישראל בחרו בה' יתברך. ומהיכן היתה ההתחלה. זה הענין מסוד סתרי נסתרות שאי אפשר להבין כלל, כי זהו בחינת מקיפן שלא יתגלו עד לעתיד כמובן בהתורה בהעלמים ה'.

קושיות

- א. מה הגדר של בחירה? הבחירה היא בין שני דברים שוים שאחד אמת והשני שקר.
- ב. האמנם אנו בוחרים בכל רגע, ואם לא, מתי אנו כן משתמשים בכח הבחירה? נראה שבחירה באמת יש לנו רק ברגע שיש בתוכינו מלחמה פנימית במה לבחור ואז אנו בוחרים באמת.
- ג. מדוע רק מה שהוא עבודה תלוי בבחירה. כי כל העבודה היא כדי להעלות מיין נוקבין שבהן ניצוץ קדוש שנפל לקליפות ולהעלותו למעלה לעורר רצון עליון להשפיע לנו. ומיין נוקבין עיקר הגדרתם זה כסופים לקדושה, דהיינו עבודת ה' שנובעת מכסופים לקדושה, דהיינו להמליך אותו ית', בעשיית רצונו. ובלי בחירה דהיינו מתוך הרגל זה לא כסופים ולא המלכה.
- ד. היכן הבחירה אמיתית שלנו האם במה שאסור או במה שמותר? איש ישראלי חרדי עיקר היצה"ר שלו וממילא גם הבחירה, זה במגרש ההיתר ושם צריך לקדש עצמו במותר לו.
- ה. האם עבודה מתוך הרגל היא לא עבודה כלל כיון שאינה בבחירה? כמעט אין מעשה טוב בלא בחירה כלל, אלא שרוב המעשים הם שאבותינו בחרו עבורנו ואנו הורגלנו לקיים. לכן תמיד יש איזה עבודה אבל בודאי ההבדל בין כשהבחירה היא שלי לבין כשהבחירה היא של אבותי.
- ו. רבנו אמר "ומטה האלקים בידי" פירוש שכבר אין לו בחירה צ"ע א"כ מה הרויח בזה? מבואר בתורה עב שיש יצה"ר מלאך קדוש ויש יצה"ר עוד יותר גבוה שמבואר בתורה קץ שהוא לכוון לדעת ה' ית' שבאמת רצונו הפך ממה שציווה, כגון משה שהוסיף יום אחד מדעתו.
- ז. צ"ע הרי 'אנו עבדא דקב"ה' ועבד שחושב שיש לו בחירה לעשות או לא לעשות, אינו עבד. אמנם אנו צריכים לבחור ברל רגע לקיים רצונו ית' כעבד, כאילו אין לנו בחירה. אמנם ראה תורה ה' תנינא¹ שיש עבודת בן שהיא גבוהה יותר מעבד כי עושה מאהבה ואילו עבד מיראה.

¹ תורה ה' תנינא אות טו – על-ידי שאהבתו חזקה כל-כך להשם יתברך, שמשליך ומגלגל עצמו ברפ"ש וטיט בשביל עבודתו יתברך, ועושה עבודות כעבד ממש בשביל אהבתו יתברך, אזי זוכה להשיג גם מה שבחינת משה בחייו, דהיינו בעת קיים המחין, אין יכולין להשיג, דהיינו צדיק ורע לו, רשע וטוב לו. כי יש בחינת בן, שהוא מחפש בגנואי דמלכא כמו בן (ע' זוהר בהר ק"א), ויש בחינת עבד, שאין לו רק לעשות עבודתו שנתנו לו, ואסור לו לשאל שום טעם וחקירה על עבודתו, כי הוא מחיב רק לעשות את שלו, דהיינו עבודתו שנתנו לו לעשות. אבל יש בן, שהוא אוהב כל-כך את אביו, עד שמחמת האהבה הוא עושה מעשה עבד, מה שעבד פשוט צריך לעשות, והולך וקופץ בתוך הסוללות הגדולה (שקורין פאסי), בתוך קשרי המלחמה, ומגלגל עצמו בכל מיני רפ"ש וטיט כדי לעשות נחת רוח לאביו, מה שאפילו עבד פשוט לא היה עושה עבודות כאלו, ואזי בשאביו רואה אהבתו החזקה כל-כך, עד שמשליך עצמו לעבודות גמור בשביל אהבתו, אזי הוא מגלה לו גם מה שאין נמסר אפילו לבן, כי אפילו הבן, שהוא מחפש בגנואי דמלכא, אף-על-פי-כן יש מקומות שגם הבן אסור לכנס

ח. מדוע אנו טורחים להרגיל בנינו למצוות, הרי הרגל אינו בחירה, ומה התועלת בעבודתם מתוך הרגל? ההרגל הוא בתחילת העבודה, לשם חינוך שאז עדיין אין כח הנשמה מאיר כל כך ואם לא יתחנך כראוי אזי בשיגיע לגיל מצוות קשה מאד שיעזיב להתגבר על היצה"ר. אבל באמת אז צריך להתחיל להוסיף קדושה יותר ממה שהתרגל וזה עיקר העבודה.

ט. במדרש (ויקרא רבה לה א) דוד המלך משתבח שרגליו מוליכות אותו לבית המדרש וכן בסוכה נג. הלל משתבח שרגליו מוליכות אותו לבית המקדש. וצ"ע מה השבח במה שעושה מתוך הרגל ולא בבחירה. אדרבה דייקא מדוד המלך לומדים כמה קשה המלחמה עם היצה"ר גם מי שהרג את היצה"ר הגשמי. ויש לו רק יצה"ר מלאך קדוש. כמבואר ביזמא כב: שאול באחת ועלתה לו ודוד בשנים ולא עלתה לו.

י. בברכת התורה אנו אומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים' צ"ע מה שייך בחירה אצל הקב"ה. הרי הבחירה היא בין אמת לשקר שייך רק למי שיש יצה"ר? ועוד לפי המבואר בספרים שהקב"ה בחר באברהם בדור הפלגה ובחר בעם ישראל ליתן להם תורה הבחירה היתה בין טוב גמור שהם נשמות ישראל לבין רע גמור שהם נשמות הגויים, ומה הבחירה כאן? אדרבה זו היתה בחירה של אברהם ושל עם ישראל ולא של הקב"ה. עיין לעיל בלק"ה שבאמת הקב"ה מסייע לאדם לבחור, נמצא שכל בחירה היא משותפת.

יא. הבחירה ביד האדם – צ"ע מדוע הבחירה מיוחסת ליד. נ"ל כי הבחירה היא בין אמת לשקר אבל כל מה שנקלט בחמישה החושים הוא או אהוב או שנוא ורק האמת ושקר א"א להבדיל ביניהם בחוש. לכן האמת נעלמת בעוה"ז נמצא שהבחירה היא להאמין באמת או לכפור בה, ואמונה כתיב בה ויהי ידיו אמונה, כי כלי הקבלה רוחניים הם ידי האמונה בהם מקבלים דברים רוחניים.

יב. הבחירה ביד האדם – צ"ע מה היה קשה לרבנו? ומה חידש יותר ממה שכבר אמרו בברכות לג: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. דמשמע שכל מעשה הנובע מיראת שמים יש לאדם בחירה לעשות או לא. כל זה היא ידעה בשכל אבל בהרגשת הלב נדמה להרבה שאין להם בחירה אלא עושים את רוב המצוות מתוך הרגל בלבד.

יג. הבחירה ביד האדם – צ"ע רבנו מדבר על לעשות או לא לעשות, אבל באיזה התלהבות ויראה ואהבה לעשות, האם גם על זה יש בחירה? וראה רמב"ם יד החזקה הלכות תשובה פ"ה הלכה ב"ו כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם. וצ"ע איזה בחירה יש לי להיות טהור ומזוכך העובד בדחילו ורחימו כמו משה רבינו? עיין ספר הגלגולים פי"א/ו שזה אפשרי בסוד העיבור, אבל עי"ש שזה רק ע"י שיעשה איזה מצווה בכל פרטיה כמוהו ממש. ולכאורה נפל פיתא בבירא, כנ"ל. עכ"פ מבואר שם שזה אפשרי ועל זה אמרו שכל אחד יכול לזכות להיות שקול כמשה רבינו.

יד. כיון שהבחירה ביד האדם ואמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נמצא עיקר הבחירה שהיא בידנו היא לבחור ביראת שמים, וצ"ע א"כ מדוע אנו מתפללים על יראת שמים, הרי זה רק בידנו. כך מקשה מוהרנ"ת בחי"מ/ו' ובלק"ה. וראה שם לק"ה פקדון ג' ז' שמוהרנ"ת אומר באמת אי אפשר להבין זאת כי הוא גם כן מהקשיות שאי אפשר לתרצם בשום אופן כי אם באמונה לבד. אבל באמת זו כבר קושיא קדומה ראה מהרש"א על ע"ז ה.ו' וראה לקמן

לשם, הינו שיש השגות, שגם הבן אינו משיג אותם, אבל על-ידי שהבן מסלק כל חקמתו ומשליך עצמו לעבודת פנ"ל, על-ידי-זה אביו מרחם עליו ומגלה לו מה שאינו נמסר אפילו לבן, הינו שנתגלה לו בחינת צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, שגם משה בחייו לא השיג זאת.

י' רמב"ם יד החזקה הלכות תשובה פרק ה הלכה (ב) אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומה"ע ורוב גולמי בני ישראל שהקב"ה גזור על האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או רשע אין הדבר כן אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם או חכם או סכל או רחמן או אכזרי או כלי או שוע וכן שאר כל הדעות ואין לו מי שיכפהו ולא גזור עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זו דרך שירצה הוא שירמיהו אמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב כלומר אין הבורא גזור על האדם להיות טוב ולא להיות רע וכיון שכן הוא נמצא זה החוטא הוא הפסיד את עצמו...

ועיי"ש במפרשים שהקשו מנדה טז. שמלאך הממונה על ההריון גזור על הטפה אם יהיה חכם או טפש וכו'. ועי"ש הגהות מימוני שהכוונה שכל או טפש בענין היראת שמים.

י' ספר הגלגולים (להארי"ל) פרק י"א (דף יג במהדר תרל"ה פרעמישלא) ז"ל – דע, שכבר נתבאר שעל ידי מצוות ומעשה האדם, שיעשה אותם כהלכתה איזה מצווה כמו שעשאה איזה צדיק, כיוצא בו ממש בכל פרטיה, או אפשר שתתעבר בו נפש או רוח או נשמה של הצדיק ההוא, ואע"פ שהצדיק ההוא יהיה גדול מאוד ממנו. והענין הוא, כי תזדכך נפש האדם הזה כל כך עד שתשוב להיות מודרך במדרגת הנפש או הרוח או נשמה של הצדיק ההוא. ונמצא, שאע"פ שכבר בבחינת מדרגת נפשו נתקנה ונשלמה, עכ"ז להיותה במדרגת הצדיק ההוא (בזכות המצווה שעשה כמוהו ממש), צריכה להזדכך עד שתשוב להיות במדרגת הצדיק, ואז תעלה הנפש ההוא של האדם למעלה במקום שמשם נחצבה, ויזדכך עד שיהיה שקול ממש למעלה במדרגת הצדיק ההוא. ובוה תבין שיש בחירה ביד האדם להיות שקול כמשה, אע"פ שנפשו שפלה ממנו מאוד מאוד, עכ"ל.

י' חיי מוהר"ן אות תלו – בשהודיע לי רבנו וזכרוננו לברכה ענין ההתבודדות והשיחה בינו לבין קונו, דברתי עמו, הלא האדם הוא בעל בחירה. ולא השיב לי בפרוש רק בלאחר יד, באומר אף על פי כן. כלומר אף על פי שאי אפשר לבאר לך הענין בשלמות, אף על פי כן צריכין לנהוג כן. ואנכי לא יכלתי לשאל יותר כי ידעתי כי קשיא זו יכולין להקשות גם על כל התפלות שסדרו לנו רבותינו וזכרונם לברכה מכבר על ענין תשובה והתקרבות להשם יתברך כגון ברכת השיבנו וכיוצא (ועיין בזה בלקוטי הלכות פקדון הלכה ג אות ז' שלכאורה קשה הלא אמרו רבותינו וזכרונם לברכה, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ואם כן איך שיק על זה תפלה מאחר שה' יתברך מסר הבחירה לנו).

י' עיין ע"ז דף ה. שמשו רבנו אמר לישראל שהם כפוי טובה על שלא בקשו מהקב"ה שיתן להם יראת שמים. והקשה מהרש"א מברכות לג. שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ותרץ שכמה כתובים מבואר בהם שהקב"ה יכול להטות לב בני"א לטובה. ועיין עונג שבת (לרבי

שעיקר הבחירה היא על הרצון ונראה שעל כן גם כשמבקש מצדיק שיתפלל עליו אע"פ שע"ז זוכה ליותר סיעתא ולא ליותר בחירה, נחשב שעושה מתוך בחירה כיון שבקש.

טו. הבחירה בפשוטו, משמע שהיא דבר טוב וצ"ע הרי אנו עבדי המלך, ועבד שחושב שיש לו שתי אפשרויות לעשות דבר המלך או לא לעשות אינו עבד אלא חפשי לעשות כרצונו. עיין לקמן בהקדמה

טז. רבנו מכריח שיש ליהודי בחירה ממה שכל דבר שעושה היא עבודה מבואר מזה שרק ע"י מעשה הנעשה בבחירה נעשית העבודה, (כנראה הכוונה שמתבררים הנצוצות) וצ"ע מדברים כד יט ושכחת עומר וכו' למען יברכך, פרש"י אע"פ שבאת לידו בלא מתכוון יזכה לברכה על מצוות הצדקה, אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה (ספרי רפג) נראה שיזכה לברכה כי מגלגלין זכות ע"י זכאי אבל לא נחשב לו עבודה, אלא בבחי' שכר מצוה מצוה.

יז. הרי אין עוד מלבדו כלל ואין דבר זו אלא על ידו בהשגחה נפלאה, וצ"ע הרי הבחירה של החבר שלי סותרת את האמונה שהכל רק ממנו. ראה תורה נג ואלו הן חמשה דברים, שנגדל מדעו מן מדענו..... והחמישי שדיעתו אין מוציא הדבר מאפשרותו: ועיין ליקו"ה דברים היוצאים מן החיד, מט – אנו מחוייבים להאמין שהכל תלוי בנו והכל מהשית"א ע"פ שאי אפשר להבין זאת. וראה ככבי אור ששון ושמחה לראב"ן בפתחה תפלה ו' – אף על פי שמסרת הבחירה בידינו ובכחנו ויכלתנו לסור מרע ולהיות כרצונך בכל מחשבה דבור ומעשה, אף על פי כן גם זה בידך כי אין עוד מבליעך ובלתי כחך המהנה והמפעיל את כל בשמים ובארץ, את מציאותיהם וקיומיהם והנהגותיהם, לא יזיו בתוכנו לא רעיון ולא מחשבה לא פסל ולא פליה ומי יבין דרכי פלאותיה, ומי יעצר כח לדעת ולהשיג בלתי נודע ומשג כזה הנמשך מהחלל הפנוי.

יח. מדוע בית המקדש נקרא בית הבחירה? נראה לבאר כיון שכנ"ל הבחירה היא רק בין אמת לשקר, ובית המקדש הוא צוואר העולם בו מאיר השמים בארץ דהיינו הארת האמת מיחוד חו"ב התדיר (לק"ה ערובי תחומין ה' עפ"י כוונות האר"ל לק"ש) שמכוחו יש אמונה בעולם למי שבחר בה ומוותר על הבלי עוה"ז עבודה. וכמו ששמעתי מהר"צ"ח שעל כן עיקר הבחירה מיוחס לצוואר, כי מותר האדם מן הבהמה, אין, דהיינו לומר לא, לתאוה והרגל ולחץ חברתי וכו'. ו"לא", עושים בצוואר. וכידוע ששם הדעת, המחבר שכל למדות. דהיינו שמאיר שמים בארץ. וזה שאמרו חז"ל כבוד את ה' מהונך, אל תקרי הונך אלא גרוך, כי עיקר הכבוד הוא רק ע"י בעל בחירה ועיקר הבחירה לומר לא שזה בתנועת הצוואר ו' כנ"ל.

יט. צ"ע כיון שהבחירה היא בפשוטו והיא בין אמת ושקר כנ"ל, מדוע אמרו חז"ל בקדושין ל'/: שרק ע"י שהקב"ה עוזר לנו, יש בנו כח להתגבר על היצה"ר? ובאמת צ"ע מה רצו לומר בזה, הרי היצה"ר הוא לא אני, אלא הוא רק מונע אותי לבחור ברצון הנשמה, ונקרא בחירה כיון שאין לו כח יותר מהארת הנשמה, נמצא באמת הם לא ביחס שווה, אלא כוחו של היצה"ר גדול יותר, ומה שהקב"ה עוזר לנו זה או שמחזק אותנו או מחליש את היצה"ר, אבל מה זה משנה לנו הידיעה הזו. אדרבה גורם שנדמה לנו שאין לנו בחירה.

כ. בתורה קי אם רוצה עושה ואם אינו רוצה אינו עושה – צ"ע מדוע לא אמר אם רוצה עושה, ואם רוצה לא לעשות לא עושה? ונראה כי בוודאי לא מדברים על מי שרוצה לא לעשות טוב, דהיינו רשע להכעיס, אלא מדברים על רשע לתיאבון ו', דהיינו מי שהבחירה שלו היא לעשות או לא לעשות אע"פ שרוצה בכלליות רק

אפרימעל) עמ' מו, עוד עיין ביומא לח: הבא לטהר מסייעין אותו. ואמרו במכות י: בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו (כמבואר במהרש"א ברכות י).

ככבי אור חלק ששון ושמחה פתיחה תפלה ו' – רבון כל עולמים בורא כל הנשמות והרוחות והנפשות והגופות, המהנה והממציא בי ובכל הנפשות שהיו ושהיו כל תנועתנו והיותנו, באשר הודעתנו על ידי צדיקים האמתיים מהעדר תכלית תעלומות הנהגותיהם בכל נפש ונפש, בפעולות והמציאות נעלמות ומכסות, הנראות לדעתנו האנושה בשני הפכים בנושא אחד כי באמת אף על פי שמסרת הבחירה בידינו ובכחנו ויכלתנו לסור מרע ולהיות כרצונך בכל מחשבה דבור ומעשה, אף על פי כן גם זה בידך כי אין עוד מבליעך ובלתי כחך המהנה והמפעיל את כל בשמים ובארץ, את מציאותיהם וקיומיהם והנהגותיהם, לא יזיו בתוכנו לא רעיון ולא מחשבה לא פסל ולא פליה ומי יבין דרכי פלאותיה, ומי יעצר כח לדעת ולהשיג בלתי נודע ומשג כזה הנמשך מהחלל הפנוי, אשר פנית והעברת משם בביכול גם מדת חכמת אלקותיה הנמשכת בתוך כל העולמות שנגברא בו (עיין היטב בלקוטי א' סימן ס"ד) אבל אין לנו רק דברי הצדיקים האמתיים אשר הודיענוי מקל זה, ומתעלומות רצונך לבקש ולהתחנן ממך על כל תנועה ותנועה.

ח שמעתי מהר"צ"ח בתורה יט.

ט קדושין דף ל' – כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב שאת ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו כן שנאמר ואלו תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו תנו רבנן קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו שנאמר אלהים לא יעזבנו בידו.

מהרש"א – ואמר שהקב"ה עוזרו מלהחטיאו דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ הבא לטהר מסייעין אותו (שבת קד).

ה' המושג הזה ראה עבודה זרה דף כו: איתמר מומר, פליגי רב אחא ורבינא, חד אמר לתיאבון מומר, להכעיס מין הוי, וחד אמר אפילו להכעיס נמי מומר, אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים. פרש"י – לתיאבון – כשאין להם בשר אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור ואם עושין כן זה להכעיס:

טוב, אלא שבפועל הרצון שלו לא מספיק חזק שיבוא לידי מעשה. נמצא תמיד הבחירה היא רק ברצון, והמעשה תלוי בחוזק הרצון.

כא. המשך להנ"ל שנראה פשוט שהבחירה היא ברצון, והפועל תלוי בחוזק הרצון. וצ"ע ראיתי שהרב י"מ מורגנשטרן כתב/י^א שזה חידוש שגילה הבעש"ט אבל קודמיו סברו שהבחירה היא בפעולה עצמה. וקשה הרי רצון ומעשה, הם סיבה ומסובב, עילה ועלול, ואיך אפשר לומר שהבחירה במסובב היא שלא מחמת הסיבה.

כב. בתורה קי אם רוצה עושה – משמע שאם רוצה גם יכול לעשות, וצ"ע הרי יש דברים שרוצה ולא עולה בידו. ועי"ש שזה רק מחמת ההרגל, דהיינו שלא בוחר. והראייה שחוד פעמי הוא תמיד יכול ורק להתמיד בזה זה נדמה לו שלא יכול. וראה תורה נו אות ג' נשתה גבורתם, שגם זה בחי' הסתרה, שנעלם ממנו שיש לו כח להתגבר על היצה"ר. וכמבואר בקדושין ל: ואם אתה רוצה אתה תמשול בו. אבל שוב צ"ע כנ"ל, הרי הגמ' שם אומרת ואם לא שהקב"ה עוזרו לא יכול לו.

הקדמה

בכמה תורות רבנו מזכיר את עניין הבחירה אבל שתי תורות קצרות בחלק השני מדבר רק על הבחירה, להוציא מלב בני האדם שנדמה להם כיון שמורגלים במעשיהם שהם מוכרחים במעשיהם, ואומר רבנו שאע"פ שלגוי לא תמיד יש בחירה, אבל ליהודי כיון שבכל דבר ודבר שעושה יש עבודה על כן בוודאי יש לו בחירה על כל תנועה, כפשוטו לעשות או לא לעשות ראה סוף תורה ו' – כי האדם כפי תנועותיו וכפי התחזקותו בעבודתו יתברך, כן גורם ליחוד השמות למעלה, וממשיך על עצמו הקדשה משם. והבן היטב:

דהיינו כיון שכל דבר שעושה הוא עבודת ה' דהיינו שנעשה תיקון עי"ז ומסתמא הכוונה לברור נצוצות קדושים מהקליפה כמבואר בכמה מקומות שזה עיקר עבודתנו לברר הנצוצות שנפלו בשבירה. לכן על כל תנועה יש לנו בחירה. ומבואר מזה שרק ע"י בחירה בטוב והאמת, נעשית העבודה/י^ב מתבררים הנצוצות/י^ג. וכיון שעיקר העבודה היא ע"י בחירה, ולכל אחד מישראל יש בחירה על כל דבר שעושה בעבודת ה', הרי שכל אדם מוכרח לבחון עצמו בכל עת, האם אני פועל מכח בחירה שלי או מתוך הרגל.

בחירה והרגל

בוודאי הרגל רע צריך לשנות לטוב, אבל גם הרגל טוב אם עושים אותו מחמת הרגל, האם יש לו ערך? יש מי שאבותיו בחרו לו דרך טובה, ובה הוא מורגל, אבל אם עושה רק מחמת ההרגל, דהיינו מעשה אבותיו בידיו, לא נקרא בוחר, אע"פ שבוודאי הרגל טוב הוא דבר נפלא, אבל אין לעבודתו ערך כמו העושה מעשה מתוך בחירה. אמנם אם על אף ההרגל אין לו חשק והוא בוחר להתגבר, זו בחירה, אע"פ שהבחירה שלו קלה יותר מחמת ההרגל, אבל בוודאי נקרא בוחר, אלא דלפום צערא אגרא מי שבוחר לעשות מה שיותר קשה לו שברו יותר.

^א בגליון מעינות הים (לרבי י"מ מורגנשטרן) גליון 21 שבועות פרשת נשא תשפב מדור מעינות הצדיקים מדבר על הבעש"ט וכתב שם – אחד מעיקרי היסודות של תורות הבעש"ט הוא דהנה בפשטות אנו יודעים דעיקר הבחירה של האדם תלוי על 'המעשה' היינו שיש לו הבחירה האם לעשות רצון ה' או לא לעשות רצון ה'. אבל הבעש"ט גילה דעיקר הבחירה אינו על המעשה אלא העיקר הוא 'הרצון'. דהלא באמת האדם כשלעצמו אי אפשר לעשות מאומה, דהמעשה של האדם תלוי אך ורק ביד השי"ת, ולכן העיקר מה שיש באדם לבחור הוא רק להשתוקק 'לרצות' לעשות רצון השי"ת, והוא דבר דק מאוד (עיין בזה מש"כ הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א בספרו דברי סופרים (אות כא). וענין זה כבר מוזכר בחובות הלבבות (שער הרביעי שער הבטחון פרק ד) עי"ש. ואע"ג דנפסק ברמב"ם דעיקר בחירה הוא 'במעשה', והיינו שיכול לבחור לעשות מצות או עבירות. הרי זה ההשתלשלות מהבחירה של פנימיות הלב, דאם כבר יש לו תשוקה אמיתית להשי"ת ולעשות רצונו אזי כבר ממילא מסייעים לו מן השמים שיעשה באמת הרצון ה' גם בפועל. וכמו שאמר הגה"ק מרן בעל הסולם זיע"א דעיקר הבחירה הוא למצוא חן בעיני ה', ואם מוצא חן בעיני ה' הרי כבר יעמוד השי"ת לימינו שלא יכשל בשום עבירה. היינו דכל כמה יותר השתוקקות שיש לאדם בפנימיות לבו לעשות נחת רוח להשי"ת, בדיוק באותו מידה הרי הוא מוצא חן בעיני ה', ואז כבר יעמוד השי"ת לימינו שלא יכשל בשום עבירה. וזה הוא עיקר בחירת האדם. וזה הוא באמת קשה מאוד לאנשים פשוטים לעמוד על זה, דהרי הטבע סותר את זאת דמצד הטבע נראה לאדם ששולט על המציאות – גם על הפועל, וזה הוא כחו של היצר הרע המפתה את האדם לכפור בנקודת הבחירה שהוא הרצון. וכל התשובה הוא רק דאם היה לו רצון אמיתי בוודאי היה הקב"ה עוזרו והנה אף האדם שיש לו רצון טוב צריך לעשות תשובה על זה שלא היה לו רצון גמור באמת שאילו היה לו רצון יותר אולי היה הקב"ה עוזרו לקיימו בפועל. אבל הוא צריך ג"כ להאמין באמונה שלימה (כשאכן השתוקק מאוד לעשות רצון ה') שזה היה מגוירת השי"ת, והקב"ה הוא שולט על מעשי האדם לטוב ולמוטב, אבל בוודאי צריך לחשוש אולי לא היה לו רצון גמור, ולכן צריך לעשות תשובה, אבל לאחר שכבר עשה תשובה ועקר ממנו את הרצון הרע, או בצדיק גמור שבאמת יש לו רצון בכל עת רק לעשות רצון השי"ת, הרי למפרע נתהפר כל עוונותיו לזכיות דכל הבחירה של האדם הוא ברצון, אי"כ כל ענין התשובה הוא לתקן ולייחד רצונו לאבינו שבשמים, וזה ענין התשובה. עכ"ל.

^ב טל אורות חלק ראשון פרק רביעי אות ג' – דידוע שכל בחינת המצאה וחיותה של הסט"א הוא מפני שרצה השי"ת שיהיה עבודה כדי שיהיה הטבע שלימה להנבירים כמש"ל בפ"ט, ועבודה אי אפשר להיות בלא בחירה, והבחירה א"א להיות עד שיהיו שני דרכים שווין טוב ורע למטה, שבאם ירצה האדם לבחור ברע שיהיה יכול. והנה אמיתות הרצון הוא טוב, אבל הרצון על הרע אינו רק בבחינת ההכרח כי אי אפשר בלא"ה,

^ג וצ"ע דמצינו במצוות צדקה לעני הגון אפילו בהיסח הדעת שנפל ממנו פרוטה ומצאה העני, שיש עליה שכר.

עוד ידוע שטבע האב ואם בבנים, ומצד זה גם הבחירה שלהם קלה במעשים שאבותיהם שברו את הקליפה, עד שמבואר במאירי שבת נו. שאדם נענש אם לא נוהג מנהג אבותיו אפילו מנהג חסידות, כמבואר שם שבני שמואל הנביא נענשו על שלא נהגו מנהג חסידות שנהג אביהם, אעפ"כ כיון שלא עשו משמע שלא הרגלו בזה, והיתה להם בחירה ובחרו לא לעשות, ומה שנענשו כי באמת מצד טבע אביהם שנטבע בהם הבחירה לא היתה קשה, ובקצת מאמץ היו יכולים לבחור בטוב. נמצא שהבחירה היא לאו דווקא במה שקשה, אלא במה שרואה לפניו שתי אפשרויות והוא בוחר באחת מהן. דהיינו שמה דמשמע מרבנו שההרגל סותר בחירה, הכוונה שגורם לו לא לראות שתי אפשרויות, כי ההרגל מוליך אותו באחת בלבד. בבחי' (ויקרא רבה לה א) מה שאמר דוד המלך רגלי מוליכות אותי לבית המדרש, ובסוכה נג. הלל אמר שמרוב אהבת ה' רגליו מוליכות אותו לבית המקדש, שהוא הרגל נפלא שזכה להרגיל את עצמו, אבל בחירה אין כאן, אלא בתחילה לפני שהתרגל. אעפ"כ נראה שעומק הבחירה היא ברצון, ועל כן גם כשמבקש יראת שמים מהקב"ה או מצדיק שיתפלל עליו או יברכו ואפילו מחבר שיתפלל עליו ואזי זוכה ליותר סיעתא דשמיא שיהיה לו יראת שמים אעפ"כ נחשב מתוך בחירה כיון שרצה וביקש. אמנם בוודאי אינו דומה למי שיש לו מלחמה בתוכו אם לעשות או לא ומתגבר ובוחר באמת.

הבחירה והעבודות

צ"ע כיון שהעיקר היא המעשה הנובע מבחירה, מדוע אנו טורחים להרגיל את בנינו בדרך האמת, ולא מחנכים אותם להיות בוחרים בכח עצמם? וראיתי מבארים¹⁷ שבאמת בזה טעה יתרו ועל כן השביע את משה רבנו שבנו הראשון יהיה כומר לעז, כדי שלא יהיה מוכרח אלא בעל בחירה. אבל הטעות היא כי אעפ"ש עיקר הכבוד שמים מתגלה ע"י בחירה, שהרי מי שאנוס לכבד את המלך אין זה כבוד כלל. אבל מאידך אנו עבדי המלך, ובזה הבחירה היא חסרון, כי הבחירה היא עניין של עצמאות שאני המחליט אם לעשות או לא לעשות, שזה ממש הפך העבודות. ומצד העבודות לא הכבוד עיקר אלא עשיית רצון המלך, ובזה אדרבה העבודות יותר מושלמת כשלא בוחר אלא מרגיש עבד המוכרח לקיים דבר המלך, ואין לו שתי אפשרויות. נמצא שהבחירה והעבודות סותרות. אבל צריך לבחור להיות עבד דהיינו שאחרי שאני בוחר אזי כבר נדמה לי שאין שתי אפשרויות דהיינו שאני לגמרי מוציא את האפשרות לבחור ברע מהבחירה שלי.

נמצא מה שמגלה לנו רבנו שהבחירה כפשוטו, זה למי שבחר ברע ונדמה לו שמרוב הרגל אין לו אפשרות לבחור בטוב, אבל באמת מי שבחר בטוב, אזי אדרבה טוב יותר שיחשוב שאין לו בחירה, אלא רק צד אחד לשמוע בקול ה'. אבל באמת אין הכוונה שאין לו בחירה, כי אם באמת אין לו אזי הוא דומה לאנוס שאין שום כבוד שמים במעשיו, רק צריך להתגבר ולהכניע את היצה"ר עד שכאילו אין לו בחירה בין שתי אפשרויות. כלומר לבחור להחליט שאיני חפשי אלא עבד המלך.

טוב מאוד הוא היצה"ר מלאך המוות (כ"ר ט' י') ודייקא על ידו החיים למי שבחר בחיים

מצד הכבוד שמים, אין כמעט ערך לעבודה שאינה מתוך בחירה, לא מבעי מי שכל עבודתו על דרך ההכרח אין לה ערך כלל דדומה לאנוס. נמצא מצד הכבוד שמים שבעבודת ה', מי שבכל רגע בוחר להתגבר על יצרו, אזי ככל שבחר להתגבר על יותר מניעות היצר, כך מתרבה הכבוד שמים. נמצא שבאמת מי שיש לו יצה"ר גדול, ובכל מעשה טוב צריך להתגבר עליו, אין לך בוחר גדול ממנו ועבודתו משובחת ביותר, וכמבואר בתורה מט תנינא¹⁸. ומצד זה היצה"ר הוא טוב מאוד. וגם מצד העבודות הוא משובח ביותר במה שבחר לעשות עצמו כאילו אין לו שתי אפשרויות, אלא רק לעשות רצון המלך, דהיינו קניין בנפשו להיות מתנגד תמיד ליצר הרע. אעפ"כ חז"ל¹⁹ שבחו את מי שזכה לבטל את היצה"ר, וגם דוד שיבח עצמו "ולבי חלל בקרבי". ואולי כי באמת אעפ"ש שיש בזה הפסד, אבל יש רווח במה שעולה מדרגה להתמודד עם יצה"ר מלאך קדוש (ראה תורה עב) שהיא עבודה חשובה לעצמה.

למעשה בחוש רואים שהבחירה היא לא בכל רגע, אלא בשעת חרטה, אבל רוב הזמן אדם מתנהג כפי מה שפעם בחר או לא בחר. יש שמוותר לתאוות אכילה, ועד שיתחרט כמעט אין לו בחירה בכל רגע. הכוונה בזה כי בעל בחירה אמיתי, לעולם אי אפשר לדעת מה יהיה הצעד הבא שלו, דהיינו במה יבחר, אבל מי שכשמגשים לו מאכל טעים ויודעים שבוודאי הוא יאכל אותו, סימן שהוא לא משתמש בכח הבחירה.

מה הפירוש בחירה

¹⁷ ראה ספר שיחות מוסר לרבי יחזקאל שמואלביץ תשלא סימן כה.

¹⁸ תורה מט תנינא – והוא מעלה גדולה, בשיש עדין יצר הרע להאדם, כי אז יכול לעבד אותו ויתפרץ עם היצר הרע דיקא, דהיינו לקח כל ההתלהבות והחמימות ולהכניסו בתוך עבודת השם, דהיינו להתפלל ולהתחנן בחמימות והתלהבות הלב וכיצא. ואם אין יצר הרע להאדם, אין עבודתו שלמה כלל. והעקר לעצור ולעכב החמימות בעת התאוות, ולהניחו בעת התפלה והעבודה, שם יניח חמימותו והתלהבותו לתוך העבודה כנ"ל. ואפלו מי שאינו איש בשר, נזדמן לו לפעמים, שמתפלל בהתלהבות, וזה בא גם כן מחמימות היצר הרע שיש לו, רק שהוא אינו מקבל על זה שחר. אבל מי שרוצה להתנהג בבשרות, הוא מעלה גדולה בשיש לו עדין יצר הרע כנ"ל:

¹⁹ עיין ירושלמי ברכות פרק ט הלכה ה – שבעה פרושין הם וכו'... אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם. אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב דכתיב (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמר רבי אחא והפסיד אלא (שם) וברות עמו הברית והחסד וגומר. אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו. מאי טעמא (תהילים קט) ולבי חלל בקרבי. ע"ל. ועיין משך חכמה על דברים פרק לד פסוק ח שביאר הטעם כיון שיצרו של אברהם היה אפיקורסי אפשר להשלים עמו, אבל של דוד תאווני לא מועיל נגדו אלא להרגו.

גדר בחירה הוא רק בין שני דברים שהם שווים כמבואר בע"ח חיים^י, דהיינו שהבחירה היא רק בין אמת לשקר, ולא בין דבר האהוב לדבר שאינו אהוב. ואע"פ שמבואר שם שכח בחירה הוא לכל מדרגת המדבר ע"י שיש לו שכל עיוני לברר בין אמת ושקר. זה מצד הבכח, אבל בפועל, אדם כמעט לא משתמש בכח הבחירה שלו, אלא בכח ההרגל והמתאווה. ועל כן אמרו מותר האדם מן הבהמה, אין, ופרשו שלא מתגלה מדרגת מדבך באדם, אלא כשאומר לא. במדרגה נמוכה היא מצד בריאות הגוף, ומדרגה גבוהה יותר היא מצד רצון ה'.

עיקר כח הבחירה צריך לדברי הרשות

בתורה יט אומר רבנו שעיקר הבחירה היא בקליפת נגה, כי מה שאסור אצל אדם חרדי, הוא כבר שכל נקנה שאסור, ורק מה שמותר צריך להתגבר לדעת שהוא מותר, דהיינו כל מה שהוא רשות צריך לבחון אותו היטב כי אפשר גם להיות נבל ברשות התורה (כמבואר ברמב"ן ריש פרשת קדושים), ודייקא דברי הרשות דהיינו מה שמותר, הם הרשות שבה לוכד היצחק את מי שלא מתעורר להשתמש בכח הבחירה שלו בכל יום.

הבחירה של הקב"ה גם היא בין שני דברים שווים

לא מצינו אצל הקב"ה לשון בחירה אלא שבחר בנו מכל העמים, וכנ"ל כיון שהבחירה היא בין אמת ושקר ולא בין אהוב לשנוא. צ"ע הרי אמרו חז"ל ישראל עלו במחשבה תחילה. וצ"ל שזה מצד הידיעה. מבואר בספרים (ראה לקמן) שהבחירה בעם ישראל היה בדור הפלגה כי עד אז יכול היה כל גוי בחירה להיות צדיק וכהן לה', ורק בגלל חטאי דור הפלגה/יח, הבדיל הקב"ה את אברהם וזרעו לצד הקדושה/יט וכל השאר לצד הטומאה, וגם מזרע אברהם נבחר רק יצחק וממנו רק יעקב שמטתו שלימה.

הידיעה והבחירה

סוד הבחירה הוא סוד נפלא כיצד הוא לא סותר את הידיעה של ה' כ"י, וכמבואר בתורה כא/כ"א שא"א להבין זאת כיון שההבנה בזה מבטלת את הבחירה. וראיתי מבארים/כ"ב יותר כי הבחירה היא תחת הזמן, אבל הידיעה היא מעל הזמן, דהיינו שאין חילוק בין העתיד להווה, נמצא כל מה שיבחר הוא כבר נמצא שם צפוי ואפשר לצפות בו בהווה. ובלק"ה (דברים היוצאים מן החי ד, מט) מבאר שהמבוכה הזו ממנה נמשך יצחק להפיל את האדם, פעם בטענה שיש רק ידיעה ולא בחירה, ופעם להפך שיש רק בחירה ואין ידיעה ח"ו. ובעין זה ראה שיחות וספורים (לרבי אברהם בן נחמן טולטשינער) אות ח' – הצעה שלישית הוא מה שנראה מצרופי דברי רבנו ז"ל שהשני הפכים הנמצאים בהידיעה והבחירה, נחשבים ועומדים אלה השני הפכים גם בדברי הנשמה והבחירה. כי אף על פי שגם צד הנשמה והידיעה אמת ויציב, אבל בזה העולם יש לנו לסלק את דעתנו ולבבנו מלבוה כלל בדבר הנשמה והידיעה, ואין לנו לשום אל לבנו רק צד הבחירה, כי באמת האמיתי נמצא יכולת בכל אדם להתקנא בהצדיקים האמיתיים, ולבחור בטוב ולסור מרע עד שיזכה ג"כ לתכלית מדריגה העליונה. ומחמת זה מגיע עונש לחוטאים"

^י ע"ח חיים – שער נ' פרק י' – וע"י השכל העיוני יתוסף בו ענין הבחירה כנ"ל כי אין נקרא בחירה אמיתית אם יבחר בדבר הזה להיותו נאהב לו יותר מזה אם שתיהן שוין כי זה נקרא רצון אך אם יבחר באמת מה שהוא כך וירחק השקר שהוא מה שאינו כך זו נקרא בחירה אמיתית כי בוחר אמת להיותו אמת לא מפני שהוא לא יחפץ בו וגם כי הוא אמת אלא מפני שהוא הכיר בו שהוא אמת בענייני הנפש שאין שם רצון ממנו כמו ענייני הגוף שהולך אחר רצונו

^{י"ח} הוא דבר נפלא שהרי נשמות החוטאים היו נשמות ישראל שעדיין היו פגומות מאד בפגמי הדעת של אדם הראשון כמבואר בשער הכוונות ריש כוונות פסח. אלא שבכל אותו דור לא היה טוב אלא רק באברהם אבינו ולא בכל אברהם. לכן כולם נדחו כולם שמעתה נשמותיהם מג' קליפות ורק מזרע אברהם נבחר שיקבלו נשמות מצד הקדושה.

^{י"ט} כמבואר בדרך ה' להרמח"ל ח"ב פ"ד. וחסד לאברהם (אזולאי) מעין ד' נהר י' ונהר מז.

^כ טל אורות חלק ראשון פרק תשיעי אות א) דע אחי ישמך האל, דכמו שאנחנו מאמינים באמת שהוא לבדו מחייב המציאות כמש"ל פ"ח אות ד', כן אנחנו מאמינים באמת שהוא לבדו יחיד בשליטה, שאין שום רצון אחר שולט אלא רצונו המיוחד בעצמותו, ואע"ג שברא ברואים בעלי רצון ובחירה וברא הסט"א ונתן הבחירה להאדם שיעשה כמו שיחפץ אפי' ח"ו היפך רצונו כמ"ש 'למרות עיני כבודו' ונאמר 'צור ילדך תשי', הנה כל זה אינה שליטה באמת ח"ו, כי כל מה שיש להם הבחירה הוא מחמת הרצון של הא"ס שמרשה על פי עצה עמוקה המושרשת ברצונו שיהיה להם הכח הזה ונותן להם כל זמן שרוצה, אבל יש סוף וקץ לזה אשר מוכרח הכל להתגלגל לרצונו כי לא ניתן להם השליטה. והאמת שהוא מסבב הכל לרצונו ואין עוד מלבדו כתיב והבחירה שניתן להם הכל בא מרצונו, וא"כ כולם עלולים מרצונו ולעולם מוכרח העלול להיות משועבד תחת עילתו, לכן אין להם שליטה. ותבין החילוק הגדול בין בחירה לשליטה, כי יש להם בחירה, אבל שליטה אין לשום נמצא זולת הבורא ית"ש שהוא השולט על כל והוא יחיד במלוכה.

^{כ"א} תורה כא אות ד' – ודע, שזה עקר כח הבחירה, כל זמן שהשכל אין כל כך גדול להבין הידיעה והבחירה, איז כח הבחירה על מקומו, כי יש בידו כח לבחור החיים או הפוכו; אבל פשיכנס המקיף הזה לפנים, ואז יתגדל השכל האנושי ויתגלה לאנושי הידיעה והבחירה, אז יתבטל הבחירה, כי אז על ידי גדולו של השכל יצא מגדר האנושי ויעלה לגדר מלאך, ואז יתבטל הבחירה; וזה זה עקר כח הבחירה, זה שאין יודע השכל של הידיעה והבחירה:

^{כ"ב} עיין ביאור שוטנשטיין על סוטה ב. הערה 31 שם בשם שו"ת רשב"א א' תכג וספר העיקרים ב יח.

וראה לק"ה פקדון ג' ח"כ^י שאע"פ שאדם צריך לחדד שכלו ולברר כל דבר עד היכן שידו מגעת כי עי"ז מברר הנצוצות כמחז"ל כלם בחכמה אתבררו. אעפ"כ עיקר קיום התורה והמצוות הוא רק ע"י אמונה. וצריך לדעת לתפוס את החבל בשתי קצותיו בלא להתבלבל.

בעניין ביטול הבחירה הרמוז בפסוק ומטה האלקים בידי – תורה עט, חיי מוהר"ן אות לו/כ"י ואות רנה, עיין גם תורה פג תנינא בחי' שבת בן חורין, והכוונה למבואר בתורה עב שיש כח ביד הצדיקים להכניע את היצירה"ר הגשמי כל כך עד שהקב"ה הורג אותו, ואזי היצירה"ר שלהם הוא מלאך קדוש, דהיינו בעיקר עניין של המתקת הדינים והתגברות שלא לדחוק את השעה. ובתורה קץ מבאר רבנו שלמשה רבנו היה בחירה עוד יותר גבוהה, שהיא לכוון לדעת הקב"ה גם כשאומר לו בפירוש אחרת, כגון מה שמשה רבנו הוסיף יום אחד מדעתו למתן תורה אע"פ שהקב"ה אמר לו מחר משה רבנו אמר לעם ישראל ביום השלישי. ובחי' מוהר"ן/כ"י ביאר שבכל מצווה יש איזה נקודה ששם לא מבואר רצון ה', וצדיק גדול אין לו בחירה על מה שיודע רצון ה', אלא רק בנקודה זו שלא יודע, עי"ש שרבנו אמר זאת על עצמו.

עד כאן ההקדמה

תורה נד [כ]

הבחירה ביד האדם לעשות כרצונו. ואפי' כל הדברים הכל ביד האיש הישראלי להתנהג הכל כרצונו בבחירתו.

^כ לק"ה פקדון ג' אות (ח) ובאמת כל זה הוא ענין הנ"ל שכל אדם צריך שני בחינות עבודות לה' יתברך. עבודה אחת התלויה בשכל אנושי והם בחינת עבודת התורה והמצוות שבהם צריך האדם להכניס דעתו ושכלו עד מקום שידו מגעת, ועל ידי זה מברר כל הנצוצות שנפלו על ידי שבירת כלים שמתבררין על ידי החכמה והשכל דקדשה של עסק התורה והמצוות, כי כלם בחכמה אתבררו. אבל עקר קיום התורה והמצוות הוא רק על ידי אמונה שהוא יסוד שהכל תלוי בו, כמו שכתוב, כל מצותיך אמונה. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכות כד). בא חבוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה. כי באמת צריך כל אדם להכניע ולבטל הקלפות הבאין מבחינת חלל הפני שאותן הקלפות אי אפשר להכניעם ולבטלם על ידי שום שכל כי אם על ידי אמונה לבד שהיא יסוד כל התורה כלה. כי האמונה שבחלל הפני שמאמינן באמונה שלמה שגם שם ה' יתברך נמצא, זה יסוד הכל וכל התורה והמצוות תלויים בזה, כי בלא אמונה אין קיום לשום תורה ומצווה. רק כשיש לו אמונה שלמה שגם בבחינת החלל הפני, הינו בבחינת הקשיות והחקירות שאי אפשר להבינם ולתרצם, גם שם ה' יתברך נמצא, ואזי כשיש לו אמונה שלמה ואינו מניח לכנס בדעתו שום חקירה וקשיא כלל כי סומך על אמונה לבד שקבלנו מאבותינו הקדושים, אזי יש קיום להתורה ומצוות ואזי יכול לעבד ה' יתברך בשכל, הינו בהשכל המלבש בתורה והמצוות שסודם אמונה, כי על ידי האמונה מכניע ומבטל הקלפות הבאין מחלל הפני, ועל ידי השכל שיש בהתורה ומצוות הוא מברר הקדשה מהקלפות הבאין משבירת כלים, כי כלם בחכמה אתבררו כנ"ל: וזה בחינת תורה ותפלה שצריכין שניהם דיקא, כי תפלה היא בחינת אמונה, כמבאר בדברי רבנו זכרונם לברכה כמה פעמים, כמו שכתוב:

^כ חיי מוהר"ן אות לו – ספר לי איש אחד מאנשי שלומנו כשאמר רבנו זכרונם לברכה התורה בטח בה' בסמין ע"ט באותה העת היה הולך בביתו אנה ואנה כדרך ונאחז משה בידו, ואמר ומטה אלקים בידו. ודחק ומשך תבת בידו, כלומר שבידו המטה אלקים להטות כרצונו. כי מרמוז שם בהתורה הנ"ל שמטה אלקים מרמוז על הבחירה שהוא בחינת מט"ט מסטרה חיים ומסטרה מות וכו' כמבאר במאמר התקונים המבאר שם בהתורה הנ"ל וקצת מרמוז ומוכן מדבריו הקדושים הנ"ל שהתפאר שזכה לכבש הבחירה בידו והמטה בידו להטותו כרצונו אשרי הזוכה לזה אשרי לו: עין בהתורה הנ"ל מה שמבאר שם על פסוק זה ומטה אלקים בידו, שזה בחינת שפך זכה לכבש הבחירה, ויש לו נתיחא בחינת שבת, ובידו להפך מרע לטוב כי כבר יש לו נתיחא ושבייתה מן הרע שנתבטל לגמרי אצל הצדיק הזה הזוכה למדרגה הזאת: כתב יד רבנו זכרונם לברכה בעצמו:

^כ חיי מוהר"ן אות קצו – ואמר כי העקר העבודה שיש בכל דבר מה שמניחין לאדם על הבחירה שלו, הינו שנשאר הדבר על דעתו. ואין בזה מצוה הינו שאין מצוין אותו על אותו הדבר שום מצוה, ואין אומרים לו כלל לעשות כן. רק שנשאר הדבר על דעתו שיעשה כפי מה שיבחר לו. וזה בחינת הוסיף יום אחד מדעתו הנאמר במשה, שזאת הבחינה היא נמצאת בכל עבודה ועבודה. כי בכל עבודה מעבודת ה' יש דבר שמניחין ומשאירין לאדם בלי מצוה ואזהרה, ואין מצוין עליו שיעשה כן רק הדבר תלוי בדעתו ובחירתו כמו משה רבנו עליו השלום שהוסיף יום אחד מדעתו בלי מצוה (ועין בלקוטי א' סימן ק"צ מזה). ובזאת הבחינה היא עקר העבודה והבחירה כי נשאר מספק תמיד איך הוא רצון השם יתברך מאחר שלא צוה עליו איך לעשות: ואמר כי בנגד רצון השם יתברך אינו נמצא אצלו שום כבודות וניגועה בשום עבודה ובשום ענין שבעולם. ואפילו כל היסורין שבעולם רחמנא לצלן כפי מה שהוא יודע מיסורין שהוא אינו רוצה להוציאם בדרך רחמנא לצלן, ואף על פי כן כל היסורין וכל הדברים שבעולם היה מקבל בנל אם היה יודע שזה רצון הבורא יתברך בודאי. כי מאחר שהוא רצון הבורא יתברך הוא מרצה על הכל, ואין שום דבר ולא שום יסורין כבד עליו כלל כלל לא. אבל עקר היגיעה והיסורין שלו היא בבחינה הנ"ל בבחינת הוסיף משה יום אחד מדעתו, הינו הדבר שנשאר על דעתו לבחור לו לעשות כרצונו ואין בו שום מצוה כנ"ל, בזה היא עקר היגיעה והכבודות כי אינו יודע איך לעשות. ולפעמים רואה שיש לו כמה יסורים ואחר כך אינו יודע אם זהו רצון הבורא יתברך:

כי ביד ישראל/כ"ו יש בחירה בידם של ישראל על כל דבר שבעולם [כח/כט] להבדיל משאר כל הגויים כולם.

כי אצל אחרים דהיינו כל הגויים **יש דברים שהם מוכרחים בהם [ל' /לא]**, וכל שכן מלאכים שאין להם בחירה כלל/ל"ג. כי כל אומות נצטוו בשבע מצוות בני נח בלבד, ממילא גם הבחירה שלהם היא רק במה שהיא עבודתם, דהיינו לקיים השבע מצוות, אלא ראה ע"ז ב:ל"ב שגם השבע מצוות הותרו להם, כמ"ש חבקוק הנביא "ראה ויתר גויים", שכיון שלא קיימו אותן, מעתה אפילו אם יקיימו, אין להם שכר כמצווה ועושה. והטעם שלא קיימו כי נשמות הגויים הם מג' קליפות טמאות, ממילא היצה"ר שבהם גובר מאד על הטוב, ממילא הבחירה שלהם מצומצמת מאד. וע"כ לא מצינו גוי שמתגייר אלא גר שמתגייר, ומבואר בתורה יז שזה ע"י טוב שנכבש אצלם ע"י שמונעים מישראל לעשות מצוות, דהיינו שהוא ניצוץ קדוש של ישראל שנמצא בגר ועל ידו גם ניתן לו בחירה להתגייר, אבל נשמות הגויים מצד עצמם הם רע גמור.

סוגיה זו של ההבדל בין ישראל לאומות היא סוגיה ארוכה/ל"ד, וכבר מבואר בתוספות על גמרא עבודה זרה דף ה./ל"ה שאוצר נשמות ישראל הוא נפרד לגמרי מאוצר הנשמות של הגויים. ובאמת יש להן טבע שונה לגמרי,

^{כ"ו} **ביד ישראל יש בחירה** – ראה נתיב מצותיך (לקמרנר רב רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין) – בהקדמת המחבר – כמו שאמר הקדוש איש אלהים מוהר"ר יוסף מזמיגרא אחיו של מורי וחמי הצדיק מוהר"ר אברהם מרדכי מפניטשוב [על הכתוב] (שמות ד, ב) 'מה זה בידך' בבחך, 'ויאמר מטה/ הבחירה להטות. 'וישליכוהו ארצה/ לענינים גשמיים, וראה שהוא נחש. ואז 'וינס משה מפניו' לגמרי, שהפריש עצמו מכל וכל מעניני עולם הזה, עד שאמר לו הקב"ה שאין זה דרך נכון, 'אחז בזנבו', בחלק הטוב שבו, וי"ן פעם ב"ן ניצוצין ממלכין קדמאין, ודברי פי חכם חן.

^{כ"ח} עיין זוהר תוריע דף מו. ד"ה א"ר יצחק

^{כ"ט} **עיין זוהר תוריע דף מו.** – ואמר עוד רבי יוסי, הנה **פתיב אל תט לבי לדבר רע להתעולל עלילות ברשע** את אשים פועלי און, ובל אלהם כמנעמיהם (פי' הכתוב כי דוד התפלל לה', אל תט לבי לעשות דבר רע, או לעשות מעשים ברשע, עם אנשים פועלי און, ובל אהוה לאכול מנעמי מאכלם), משמע הא אם יעשה כמעשים אז יאכל מפרי דרכם ויוכה בנגעיהם, ומדאצטריך דוד להתפלל להקב"ה אל תט לבי **מכאן תנינן** מכאן למדנו (מס' דף י ע"ב), **בארחא דבר נש בעי למיתק בה מדברין ליה** בדרך שאדם רוצה ללכת בה מנהיגים אותו, והתפלל דוד שאם ח"ו פעם יתגבר עליו היצר הרע שבו, וירצה ללכת בדרך רע, יצילוהו ה' **אמר רבי יצחק** לרבי יוסי **האי קרא קשיא** פשט פסוק זה קשה, **וכי קדשא בריך הוא אסטי ליה לבר נש למתק בארח חשאה** וכי הקב"ה מטה את האדם ללכת בדרך חטאים, **ולמעבד עובדין בישין** ולעשות מעשים רעים, עד שדוד המלך היה צריך לבקש מהקב"ה שלא יטה את לבו ללכת בדרך רע, **אי הכי לית דינא בעלמא דא ולא בעלמא דאתי** אם כן אין דין בעולם הזה, ואין עונש בעולם הבא, כלומר אם האדם מוכרח במעשיו ואין בחירה, אז לא שייך לדון את האדם, **ואורייתא לא אתתקנת** והתורה שכתוב בה שהבחירה ניתנה לאדם אינה מתוקנת, **דכתיב בה אם תשמע תקבל שכר, ואם לא תשמע** תקבל עונש. ומתרחן שאין הפירוש שדוד ביקש מהקב"ה אל תט לבי לדבר רע, **אלא דוד אזהר ללביה לדברא ליה בארח קשוט** אלא דוד הזהיר ללבו להנהיג אותו בדרך האמת, כלומר שדוד דיבר אל לבו, אתה לבי אם יתעורר כך איזה דבר רע, אז אל תט עצמך לאותו הדבר, אלא תתגבר לעשות דבר טוב, **כמה דאת אמר** כמו שנאמר **והשבות אל לבבך ושאל מאי והשבות** מה פירושו, **אלא זמנא חד ותרינ ותלת** אלא שצריך להשיב אל לבו ולדבר אליו פעם ושתיים ושלוש, **לאהדרא לקבליה ולדברא ולאזהרא ליה** לחזור אליו ולהנהיגו ולהזהירו כמה פעמים עד שילך בדרך האמת, (מנחם לפי א"ל) **והכי קאמר ליה** וכך אמר דוד ללבו **לבי, אל תט לדבר רע** אל תפנה לבי לעשות דבר רע, **דהא דבר רע גרים נגע בעלמא** כי אם עושים דבר רע גורם נגע בעולם, **ודינא שריא בעלמא** וגורם שהדין שורה בעולם, **והיינו נגע צרעת** וזהו הענין של נגע צרעת. (מ"מ ומפזיס)

^ל מבואר היטב באור יקר להרמ"ק על זוהר פרשת וישב ושער ח' סימן ד' כרך ו' עמ' ע"א טור ב'. גם עיין (משלי כא א') לב מלך ביד ה', וכתבי (ישעיהו י' ה') אשור שבט אפי, (גוי יאזו הטוב קטן כי אין לו נשמה) וקאל ממייל בחינתו לטוב קטנה ולכחיל צדיק שיהיה את הליה"י בחינתו לרע קטנה כי אין מתנגד לנשמת ישראל שבו (ועיין תולדות יצחק בלחשית א' טו) ובספרי חז"ל חזק הכיב כדמי פשוט שאין לגוי בחירה)

^{לא} **זוהר וישב דף קפה.** – אלא חמא ראובן דנוקא אשתכח בידיהו דאחוי, בגין דידע כמה שנאין ליה, ורעותא דלהון לקטלא ליה, אמר ראובן, טב למנפל ליה לגו גובא דנחשין ועקרבינן, (שאין להם בחירה) ולא יתמסר בידא דשנאוי (שיש להם בחירה) דלא מרחמי עליה.

ביאור הרמ"ק באור יקר שם – דנוקא אשתכח בידיהו – הענין שההשגחה העליונה פועלת לפעמים בחזקה ומבטלת רצון בעלי החיים הממיתים והמזיקים כגון בעלי חיים ואינה מבטלת בחירת בני אדם בעלי בחירה ורצון שהם גויים, ולפעמים יפעל בחזקה ויבטל רצון הגויים מפני שהם חשובים כבהמות ויבטל רצונם וישימם כלבים אלמים, ולא יבטל רצון ישראל שהם בחיריים בעלי בחירה ורצון לחטאת או לעשות מצווה, ולפעמים יתחזק ההשגחה כל כך שיבטל לבות בני ישראל לרצון ה' לכמה דברים, אמנם בהיותם תלמידי חכמים ושכינה מסכמת בדינם, והם דנים את הנער למיתה לסבות הנזכרות לעיל סימן ג', לזה ודאי שכיח נזקייהו ורחוק מאד מן ההצלה, ואל הנחשים והעקרבים היא בחינה ראשונה להשיג וינצל בקלות מידם בזכותו וזכות אבותיו.

^{לב} **אע"פ שמצינו מלאכים ששינו משליחותם ונענשו (כגון ביומא עז).** אין זו אלא בחירה מצומצמת מאד אפילו פחות מהבחירה של גוי שנתנו לו בחירה על שבע מצוות בני נח.

^{לג} **עבודה זרה דף ב:** – (לעתיד לבוא יבקשו הגויים שכר שסייעו לישראל יאמר להם הרי סרבתם לקבל תורה יאמרו לו הרי גם ישראל קבלוה רק בכפיה שכפית עליהם הר בגיגית) אומר להם הקב"ה הראשונות ישימיענו שנא' (ישעיה מג-ט) וראשונות ישימיענו שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם ומנלן דלא קיימום דתני רב יוסף (חבקוק ג-ו) עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום כיון שלא קיימום עמד והתירן להן איתגורא איתגור א"כ מצינו חוטא נשכר אמר מר בריה דרבינא [דף ג.] לומר שאף על פי שמקיימין אותן אין מקבלין עליהם שכר ולא והתניא היה רבי מאיר אומר מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול תלמוד לומר (ויקרא יח-ה) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה.

^{לד} **נעורתי** בסוגיא זו הרבה בגליון מטעמי חיים ואתחנן סגולת נשמות ישראל.

^{לה} **תוספות על עבודה זרה דף ה.** אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. וא"ת מ"מ יכלו ע"י עובדי כוכבים שיהיו מולידיים ואומר הר"ר אלחנן דנשמות של ישראל ושל עובדי כוכבים אינן בגוף א' והא דאמר (שבת ל:) עתידה אשה שתלד בכל יום לימות המשיח שמא י"ל גוף חדש ונשמות חדשות יהיו:

והיה ראוי שגם צורתם תהיה שונה, כמבואר במדרש תלפיות/ל^י שהם בהמות בצורת אדם, והקב"ה צר צורתם החיצונית בצורת אדם, כי הוא רב חסד מטה כלפי חסד, שאם ירצו להתדבק בישראל, יתדבקו ואם היה להם צורת בהמה לא היו מתגיירים, על כן צר אותם הקב"ה כצורת ישראל בחותמו של אדם הראשון. עניין ההבדל הזה מבואר היטב בחסד לאברהם הנ"ל/ל^י שעד דור הפלגה היו כל הנשמות בעולם יוצאים מאוצר אחד, וכשנתקבצו כל האומות כולן בדור הפלגה לבנות המגדל והיה אברהם אבינו יחיד בעולם מאמין בה' אחד, אזי גזר ה' שכל נשמות השבעים אומות יצאו מאוצר אחר טמא, ורק זרע אברהם/ל^י אבינו יצא מאוצר נשמות ישראל הקדוש.

ומשה רבנו רמז סוד זה בפרשת האזינו כמ"ש/ש^ל "בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות למספר בני ישראל, כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", וראה שם שהחיד"א/מ^י בנחל קדומים פירש שהכוונה להנ"ל שהקב"ה הפריד את אוצר הנשמות ישראל מאוצר של גוים.

^לו מדרש תלפיות לאליהו הכהן (ענף ישראל ד"ה מסכת ע"ז אתם קרוין אדם) חלק ב' עמ' 255 במהדורת ורשא תרלה.

^לז חסד לאברהם (אזולאי) – מעין ו' נהר ה' – דע שכל הנשמות החולפות הכשרות שנשתלחו בעולם עד דור הפלגה, שהיה אז אוצר הנשמות פתוח לכל הנוולדים, עד דור הפלגה שחלק הקדוש ברוך הוא האומות לשרים, ולא נתן עוד נשמה קדושה בבני אדם מפני שהם תחת השרים, אינם שואבים אלא מתחת ידי שריהם מצד החיצונית השולטות עליהם, כי ע' שרי האומות הם בסוד הקליפה התחתונה, שהם ארבע קליפות מלמטה למעלה שהם רוח סערה, ענן גדול, ואש מתלקחת, ונוגה לו, היא הד' הקרובה אל הקדושה שבה נאחזים חסידי א"ה, אמנם הג' קליפות האחרות, שהם ג' קליפות האגוז הקשות, הנה הקליפה הג' הנקראת אש מתלקחת יש בה ע' ענפין הנכללים בהם ע' שרים, והם תחתונים למטה שולטים למעלה מגלגלי העולם, והם מחלקים העולם לשבעים חלקים, לשבעים גבולי האומות, כל אחד ואחד ממש מכון חלק ממשלתו כנגד אומתו כמו שנתבאר לעיל, כאמור יצב גבולות עמים, וכדא"כ כי לבני לוט נתתי את ער וגו', והם שואבים מבחינת שרשם ואחדותם כ"א בקליפת אש מתלקחת האוחזת ע' ענפים ונעשים בה כולם כאחד, ובחינה זו עולה ומסתלקת מבחינה אל בחינה עד הנוגה, והיא מקבלת נשמות מסוד הקליפות ונותנת לע' שרים, וכן השפע, ושופעת לשרים, והשרים לרקיעים המכוונים כנגד כל חלק וחלק שכנגד גבול האומה: והנה מיום שחלק י"י גבול העמים, אין אותה קליפה שהיא שורש לשריהם נוטלת נשמות קדושות מלמעלה מאוצר הקדוש כלל, אלא יש להם נשמות מזיווג לילי"ת וסמ"אל שרי הקליפות הנזכרים, והם מייחדים עושים נשמות לשרים, ונותנים ומשפיעים להם, והם שורצים שרץ נפש חיה טמאה לרוב, ולפעמים יש נוחלים משם נשמות בעם י"י, והיינו סוד ערב רב אשר בין קדושי ישראל ומהם פריצי ישראל, והכל מצדינו שאלמלא היו הכשרים מזדווגים בכשרות לא היתה החיצונית נכנסת שם, ולפעמים יש נשמות קדושות תחת יד הקליפה ההיא מהם בסוד גלגול, ומהם בסוד עשוקים וממזרים וכיוצא, וערוביאי זו היא מצד פגם עונותינו וע"י פרצת עם י"י, בחטאם יתערבו הנשמות ערוביאי בישא, כי יצאו עשוקות בעוונם לחוץ כנזכר בסבא. וז"ס הגלות כדי לברר וללכך סוד גלגול הנשמות, ולזה כמה מתים קטנים בדורות אלו האחרונים יותר משאר דורות בסוד הצירוף והליבון, שיש נשמה שהיא צריכה להתלבן ולהתגלגל ד' פעמים, ויש חמשים, ויש מאה, ויש אלף מיתות, או יסורים קשים, ובוה תלוי ענין הנפלים וענין מיתת הקטנים, מה שלא היה כן מקודם בבית ראשון ושני, שהיו ישראל רבים לאין תכלית, מפני שעמדו על הטהרה ונתקדשו בביאתם וזיווגם, ולא הוצרכו אל הצירוף, וכל ייחודם היה עושה פירות עד שנתקלקלו ונצטרפו ומתו בחורבן כמה וכמה, והכל לחמלת האב הרחמן יתברך על בנו לבלתי ידח ממנו נדח. וזמש"ל:

^לח ועל כן הנודר מזרע אברהם מותר בכל הגויים אפילו בני ישמעאל ובני קטורה, כמבואר בנדרים דף לא. (ובמשנה שם פ"ג מי"א עי"ש תפארת ישראל) וכמבואר בברכי יוסף להחיד"א בשם סבו החסד לאברהם.

ענין ברכי יוסף לחיד"א על או"ח סימן מו אות [ז] דין ד'. שלא עשאני עבד"ם פירש הרב ב"ח שלא מסר נפשו ע"י מלאכו להורידה לתוך גופו של עבד"ם: ויש להעיר על זה לפי מ"ש הרב מר זקנו מה"ר אברהם אזולאי זלה"ה בפירוש המשנה אשר לו כ"י פ"ג [דנדרים משנה יא] במאי דתנן הנודר מזרע אברהם אסור לישראל ומותר בעבד"ם. וז"ל, והטעם בזה הוא נעלם מאד ואגלה טפח כי קודם דור הפלגה היו הנשמות כלן טהורות יוצאות מאוצר א', ומדור הפלגה שנבחר אברהם אבינו לחלקו יתברך, כל הנשמות הטהורות של האומה ישראלית יוצאות מאוצר אחד לבדם, וכל הנשמות ע' העבד"ם מאוצר בפני עצמו, ולזה אין ישראל בכלל בני נח ולא בני נח בכלל ישראל, עכ"ל.

^לט דברים פרק לב (ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל: (ט) כי חלק ידוד עמו יעקב חבל נחלתו:

^מ נחל קדומים דברים לב ח' – בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם וגו'. אפשר במ"ש מז"ה חס"ל – במה שכתב מורי זקני החסיד חסד לאברהם בפירוש המשנה פ"ג דנדרים (משנה יא שאיני נהנה לזרע אברהם) (דף לא). בדבור הפלגה נפרדו הנשמות הטהורות באוצר בפני עצמו. באופן שנשמות ישראל קדושות הם באוצר לבדו ונפשות העבד"ם באוצרם. וז"ש בהנחל עליון גוים הם שרים א"ה ע' שרים שהנחילים ע' אומות בהפרידו בני אדם, "בהפרידו" דייקא, שבתחילה היו כל הנשמות באוצר א', והפרידם "יצב גבולות עמים" ע' שרים, "למספר בני ישראל כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" והם גורל אחד לה':

ועיין שערי קדושה למהר"ו (ג' ב')^{מא} שמבאר סדר עמידת האוצרות, ומבאר שעל אור הפנימי ביותר של אין סוף, יש אור עשר ספירות של אלוקות, ועליהן הוא אור אוצר מחצב נשמות ישראל סמוך/מב' ודבוק בו/מב', ועל אוצר זה הוא מחצב נשמות המלאכים, ועליו אוצר חשוך של הקליפות משם יוצאות נשמות הגויים. נמצא מבואר שלגוי כמעט אין בחירה לבחור בטוב השלם, אלא בטוב של סדר עולם שהן השבע מצוות בני נח. **אבל אצל איש הישראלי כל דבר ודבר שהוא עושה כגון לנסוע לאיזה מקום/מד' וכיוצא בזה** משא ומתן שעושה, **יש בו עבודה** כי נזדמן לו נסיעה כדי שיגאל במקום פלוני איזה ניצוץ קדוש השייך לנר"ן שלו והגיע עתה הזמן גאולתו, או שנזדמן לו משא ומתן בביתו לקנות איזה דבר שיש בו ניצוץ קדוש שהגיע זמנו להגאל על ידו דייקא [מיה']^{מב}, ובכל מעשיו יהודי כשבוחר לכוון לשם שמים בתורה ומצוות ותפלה וחסד ואפילו

^{מא} **שערי קדושה** – חלק ג שער ב – ועתה נבאר מה שלא נתבאר שם. והוא כי כמו שזה האור המיוחד הנקרא **עולם העשר ספירות** בתמונת אדם אחד, כן יש עוד אור אחד הנקרא **מחצב הנשמות** של בני אדם נכלל ממש בכל אותם פרטי הבחינות שנתבאר באדם של העשר ספירות שהוא הנקרא אלהות גמור והוא מתלבש תוך האור הזה הנקרא מחצב הנשמות בכל פרטיו: עוד יש אור אחר בצורת אדם הנקרא **מחצב המלאכים**, שממנו נחצבו כל המלאכים וגם הוא נכלל מכל פרטים הנזכרים כולן והוא מלוש חיצון על אור מחצב הנשמות: ועוד יש אור אחד מעט ונקרא **אור חשוך** וכלו דינים קשים שממנו נאצלו כל הקליפות שבאותו עולם, ומלביש על אור מחצב המלאכים וגם הוא תמונת אדם. וחוץ לכל אורות הנזכרים הם הרקיעים עצמן שבאותו עולם, והם הנקראים גוף לאותו עולם, ובפנים ממנו חמשה אורות הנזכרים, אור האין סוף כפי ערך אותו עולם לפניו מן הכל, ועליו אור העשר ספירות, ועליו אור מחצב הנשמות, ועליו אור מחצב המלאכים, ועליו אור מחצב הקליפות, ועליו העולם עצמו שהן הרקיעים גוף האורות הנזכרים. ואחר כך בזה הגוף הנקרא רקיעין נבראו שם תולדות העולם ההוא והם כלולים מכל הבחינות, כי כל אחד מהם יש לו כח נמשך מן הרקיעין והוא גוף שלו, ובתוכו אור הדינין, ובתוכו אור המלאכים, ובתוכו אור מחצב הנשמות, ובתוכו אור העשר ספירות, רוכב עליהם ומחיה כולן. ואותו הכח הנמשך מאור מחצב הנשמות נקרא מזל עליון של נפש האדם השפל, והבן זה מאד. אלא שזה בבריאה נקרא מזל הנשמה, ושבצירה נקרא מזל הרוח, ושבעשה נקרא מזל הנפש:

^{מב} **וזהו מקום** הנקרא תחת כסא הכבוד כי עשר ספירות הן כסא כבודו ית' ודבוק בו מתחתיו מחצב נשמות ישראל. וזהו שכתוב דברים ד' – **כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו פידוד אלהינו בכל קראנו אליו:** ראה אהבת דוד לחיד"א דרוש ז – לשבת כלה – ...הדרן למאמר פרק ר' עקיבא בשעה שעלה משה למרום וכו' דאתאן עליה. והוא כי כתבנו במ"א דלימדנו מהר"ו ז"ל דאוצר הנשמות אצל אוצר האורות ואח"כ אוצר המלאכים וכו' ע"ש וא"כ אין טענת מה"ש טענה משום בן המצר דנשמות ישראל קודמים וקרובים לה' יותר מהם וזו"ה ואתם הדבקים בה' אלהיכם וז"ש **כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו קרובים דייקא.** ועתה כראות מלאכי רום משה בגוף ונפש אמרו מה לילוד אשה בינינו דדי נשמות הצדיקים שהם בינינו דאוצר הנשמות אצל האורות אבל זה חידוש דבגוף ונפש יזכה לזה וז"ש ילוד אשה בינינו.

^{מב} **וכמ"ש דברים ד' ד' – ואתם הדבקים פידוד אלהיכם חיים בלכם היום:** ראה **כסא דוד** לחיד"א דרוש כב לשבת הגדול ד"ה וטרם כל נבין – ואני בעניי נ"ל ההדיוט להרחיב הדברים בהקדים מ"ש מהר"ו ז"ל צל בש"ק דמחצב האורות וסמוך מחצב הנשמות ואח"כ מחצב המלאכים בסוד הן אראלם צעקו חוצה ע"ש באורך וידוע דכשנאמר זה דבק בזה אפשר לפניו שהוא דבק לפניו או לאחריו בהכל יש במשמעות דבוק. והכא כביכול מחצב האורות תחילה ואחריו מחצב הנשמות. וז"ש ואתם הדבקים בה' דהיינו אחריו כביכול ולא שייך ח"ו לומר שהוא כמו תיבת בה' אלא כמו אלהיכם כי זה הדבקות הוא כביכול אחריו ואמר ואתם לאפוקי מה"ש ע"ד שכתב הרשב"א בתשובה בתיבת אתה, (והביאה מרן בבית יוסף ח"מ סי' ר"ז מחודשין י"ו). וכן כתב שם במחודשין כ"ז משם רבינו ירוחם בשם הרשב"א דאתה ר"ל ולא יורשיך ע"ש והכא נמי יומתק תיבת ואתם למעוטי המלאכים שאינם דבקים כ"י באוצר הנשמות קודם מחצב המלאכים ודוק היטב. פני (כסא).

^{מב} **שיחות מוהר"ן** – אות פה – אחד שאל אותו על ענין נסיעה לאיזה מקום, אם יסע לשם. השיב לו: כשרואה אדם נסיעה לפניו, אין לו להתעקש למנע מזה לישב בביתו דוקא. כי בכל מקום שאדם נוסע לשם הוא מתקן שם איזה דבר (קסד). רק שיהיה להיות שמור מן העברה חס ושלום, אבל כשהוא רק שמור מן העברה חס ושלום. אזי כל אדם מתקן בכל מקום שהוא נוסע לשם. אפלו איש פשוט לגמרי: כי בכל מקום שהוא בא לשם, הוא עושה שם בודאי איזה דבר שבקדושה על כל פנים. כי מתפלל שם ואוכל שם ומברך על אכילתו לפניו ולאחריו וכיוצא בזה. כי בודאי איש ישראלי אפלו הפחות שבפחותים, על כל פנים הוא עושה כמה דברים שבקדושה בכל מקום אשר הוא שם. ועל כן בודאי האדם מוכרח מן השמים להיות שם באותו מקום דוקא כדי שיתקן שם מה שהוא דיקא צריך לתקן שם. על כן הוא טובה לפניו מה שנזדמן לו נסיעה לשם, כי אולי יהיה מוכרח לבוא לשם בשלשלאות של ברזל, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת פט): על יעקב אבינו: ראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא וכו'. כמו כן הוא בכל אדם. שהוא טובה לפניו מה שנזדמן לו נסיעה לשם. כי בלא זה אולי היה מוכרח לירד לשם בשלשלאות וכו' חס ושלום כנזכר לעיל. וכל זה דבר עם איש פשוט לגמרי. כי אפלו איש פשוט לגמרי מיראלי מתקן גם כן בכל מקום שהוא ובלבד שיהא שמור וכו' כנ"ל. כנזכר לעיל. (וסוד זה מרומז ב"פרי עץ חיים" בשער קריאת שמע (פרק ג) בכונות זכירת יציאת מצרים עין שם והבן):

תורה סב תנינא – "אלה מסעי בני ישראל" (במדבר ל"ג). איתא במדבר (א), שמשעי בני ישראל, דהיינו הנסיעות שגבי ישראל נוסעין ממקום למקום, הם מכפרין על אלה אלקיך ישראל, היינו על פגם עבודה זרה. כי אפלו כשאין עובדין עבודה זרה, יש פגם עבודה זרה, כי קלוקל האמונה היא גם כן בחינת עבודה זרה, וכמו שמוכא (בשם הפעל שם טוב) על פסוק (דברים י"א): "יסרתם ועבדתם אלקים אחרים", שתתקף כשסרים מהשם יתברך הוא בחינת עבודה זרה, ועל ידי הנסיעות של ישראל נתכפר.

^{מב} עיין לעיל תורה נד ח"א אות ג'

^{מב} **תורה נד אות ג'** – כי כל דבר שפעולם, יש בו ניצוצות הקדושה שפעול בשעת שביירה, ושביירה, הוא בחינת אותיות שגשגור ונפלו לכל דבר ודבר מזה העולם. וכל דבר יש לו שעה (ה). וצריך לבוא בשעה זו לאדם זה, שהוא משרש אחד עם אותן הניצוצות שיש בזה הדבר. וכשמגיע זה הדבר לאדם זה, והוא מקבל חיות מזה הדבר, היינו מהאותיות הנשגבים שיש שם. על ידי זה נכללין האותיות הנשגבים בזה האדם, בחיות שלו, ונעשה מהם קומה שלמה, ומתפשט בחיות של כל הגוף. ועל ידי זה נשלמין האותיות, ויש להם שלמות. וצריך לשהות הדבר אצל זה האדם להשתמש בו, עד שנתפסקין האותיות והניצוצות השייכין לשרשו. ואחר כך יוצא מרשותו לאדם אחר, שהגיע העת

בלט מלאכות/מ¹¹ מברר ניצוצות קדושים מהקליפות ונעשים על ידו תיקונים נפלאים, וע"כ ועל כן יש לו בחירה על הכל כי ברור הניצוצות הוא רק ע"י אדם בעל בחירה, כי היא עבודתו בעולם הזה כשכיר של הקב"ה ללקט ניצוצות שנפלו בשבירה והתערבו בקליפות, כמבואר בתורה נד. וראה ערבי נחל פרשת שופטים/מ¹² משל למלך וכו'. וכן בטל אורות/מ¹³, כי ה' הטוב רצה שעונג עוה"ב של ישראל יהיה משלם בלא נהמא דכסופא/נ¹⁴ לכן נתן לישראל תורה ומצוות שבשכר שיקיימו אותם יקבלו שכר המגיע להם בדיון בביכול [נ¹⁵]:

עד כאן תורה נד תנינא

שיהיה עליה להאזניות הנשואים, שהם משרש אחד עם האדם האחר, ועל כן יוצא לרשותו. ולפעמים חוזר הדבר ובא לאותו האדם שהיה שלו מתחלה, כי מחמת שלא היה לו אז חלקי נפש רוח נשמה אלו, לא היה יכול אז להשלים האזניות אלו, עד עתה שהגיע לו אלו חלקי נפש רוח נשמה, שעל ידם יכול להשלים אלו האזניות הנשואים. ובין כך, הכרח לשהות אצל אחר: ובשמשלים האזניות אלו, נתוסף לו הארצה בנפש רוח נשמה שלו, מחמת האזניות אלו שהגיעו אליו ונשלמו אצלו. ועל ידי הארצה זו, מאיר בשרש נפש רוח נשמה שלו, שהוא בצדיק וכנסת ישראל, שהם שרשי כל הנשמות כנ"ל. ועל ידי ההתנוצצות הזאת, נתיחד צדיק וכנסת ישראל, הנקראים משא ומתן כנ"ל. ועל שם זה נקרא מקח וממכר, וכל הדברים, וכל הלמוד, משא ומתן. כי על ידם נתיחד צדיק וכנסת ישראל, הנקראים משא ומתן כנ"ל:

מ¹⁶ ראה תורה ד' תנינא אות ג' שכשבוחר לכוון לשם שמים אזי מעורר בזה מעשה בראשית – זה לשונו שם – צרכי הגוף הם רבים מאד, ואפילו ההכרחיות הם רבים וגדולים מאד: אכילה ושתיה ומלבושים ודירות, שיכולין לבלות ימיו ושגיו אפילו על ההכרחיות לבר, והם מונעין את האדם מאד מעבודת הבורא. ואף על פי שגם הם בעצמם הם גם כן עבודת הבורא יתברך, כי הם בחינת אתערותא דלתתא, כי בעבדא דלתתא אתער לעלא' (א), כי על ידי כל עסקים ומלאכות שעושין בני אדם, על ידי זה נתעורר אותו הציור של אותו המלאכה למעלה במעשה בראשית, ומביא חיות והארצה לאותו הציור של אותו המלאכה של מעשה בראשית שלמעלה, שהוא מכון כנגד אותו העסק והמלאכה, שהאדם עושה למטה בעולם הזה, כי על ידי העסקים והמלאכות שעושים, נעשה על ידי זה בחינת משכון: כי כל המלאכות כלולים בל"ט מלאכות שהם אבות מלאכות, 'אבות מכלל דאיכא תולדות' (כבא קמא ב), כי כל מיני מלאכות ועסקים שעושין, כלם כלולים בל"ט מלאכות שהם האבות, והשאר הם תולדות. ול"ט מלאכות הם כנגד מלאכת המשכון, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (שבט מ"ט): 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי, כנגד מלאכת המשכון'. 'ציורא דמשכנא כציורא דעבדא דבראשית' (תקוני זוהר דף יב בהקדמה), והאדם עושה המלאכה, 'ציורא דגופא כציורא דמשכנא' (בהקדמת התקונים שם). נמצא שעל ידי האדם שעושה המלאכה והעסק, על ידי זה נעשה בחינת משכון, כשעושה המלאכה והעסק כראוי, כמו שצריך לעשות, ועל ידי זה נותן חיות והארצה למעשה בראשית, והוא קיום העולם. נמצא שגם זה הוא עבודת הבורא:

מ¹⁷ ערבי נחל – פרשת שופטים – משל, שהיה מלך אחד מושל בכיפה וחכם גדול ושלם בכל המעלות, ועל כולם היה לו מדה שהיה טבעו תמיד להיטיב לכל האנשים בכל מיני הטובות, ולא היה אפשר לו להיות בלעדי זה, כי מטבע הטוב להיטיב, ולא היה יכול לסבול שיארע איזה תקלה או עונש אפילו לשונאו, כי לא היה רק טוב. ובהיותו מיטיב תמיד לאנשים ונותן להם מתנות, ראה כי עדיין אין טובותיו שלמים, בהיות המקבלים מתביישים ממנו, כי מאן דאכיל דלאו דידהיה בהיל לאסכולי ביה (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג): וישת עצות בנפשו לעשות באופן שלא יתן להם בדרך מתנה, רק שהם ישרתוהו ויתן להם בדרך תשלומי שכירות. אכן המלך אין צריך לשירותם, כי יש לו כמה אלפים משרתים ואינו צריך כלל לשום אדם שישרתהו. וירא המלך מדבר גדול מאד על כמה מאות פרסאות במדינותיו, ויצו המלך לעבדיו ויקחו אוצרות רבות של אבנים טובות ומרגליות ויפזרו במדבר ההוא מקצה ועד קצה, והמדבר היה מלא חול הדק והגס ויערבו בו אותן האבנים טובות ומרגליות, ואותן האוצרות לא היו חשובים כל כך בעיני המלך נגד כל האוצרות הרבים והנכבדים אשר לו, לכן הפקירם כדי שיגיע בזה אל תכלית מבוקשו, ויצו המלך ויעבירו קול בכל מדינות מלכותו וגם במכתב לאמר, היות המלך יש לו הזקק רב כל כך, ולינצל מאותו ההזקק צריך כמה וכמה רבבות אנשים שילקטו לאחד אחד כל אותן האבנים טובות ומרגליות מתוך החול, לכן כל איש ואשה מכל המקומות ילכו אל אותו המדבר וילקטו מידי יום יום, ולעת ערב יתנו כל אחד ואחד לממונה המלך כל מה שלקט באותו היום, והמלך יפרנסם ויתן לכל איש ואשה בעד כל יום ויום סך כך וכך, וכל אשר לא יבא לאותו המדבר אחת דתו ליענש מאד. וכיונה המלך בזה אע"פ שא"צ לכל עשיה הזו, רק כדי שיסברו האנשים שהם משרתים למלך ועושים הצטרותו, ושוב לא יתביישו מליקח את אשר יתן להם המלך, ומיראה פן יתעצלו איזה אנשים מלילך שמה ונמצא לא יקבלו טובה מהמלך לכן הוכרח ליתן עונש על הדבר כדי שכולם ילכו ואחד מהם לא יעדר: וכו' ע"ש

מ¹⁸ טל אורות ח"א פ"ה אות ד' – ד"מ מלך אחד שרצה להיטיב לבניו הטבה שלימה שלא יהי' להם נהמא דכסופא ורצה לתת להם עבודה כדי שיחשבו בדעתם שהם הרויחו הטוב הזה ע"י עבודתם ואז יתענגו מאוד מטובתם. הלך המלך ועשה בחכמה להפיל למקום רפש וטיט אבנים יקרות וטובות אשר כל חפצים לא ישוה להם וצוה לבניו שילכו למקום ההוא להעלות האבנים טובות האלה ולנקות אותם מהרפש וטיט לשלחם לאמם המלכה ולעשות מהם עטרות להמלך והמלכה ועי"ז ירוויחו את שכרם מיגיע כפיהם אשר המה בעצמם יתענגו מהעטרות ההם כל איש ואיש כפי האבן שבירר וניקה מזה יהיה שכרו כי כל אבן ואבן הי' לו סגולה מיוחדת למסתכל בו בתוך העטרה להמשיך להסתכל כל מיני תענוג חיות ופרנסה וכל טוב (והבן מאוד המשל הזה כי בזה תבין הרבה סודות בענין הברורים והמ"נ שאין לגלות הדבר) בספר מפורש אך מתוך הדברים אם בעל נפש אתה תבוא על סודם:

¹ כמבואר במגיד מישרים לב"י פרשת בראשית – אור ליום השבת י"ד לטבת. ובלק"ה מתנה ה'

תורה קי

מבאר הטעם שנדמה לאדם שאין לו בחירה כיון שהורגל במעשיו, קשה לו להתגבר על הרגלו ולהשתמש בכח הבחירה שלו. לכן מדמה בנפשו שאין לו בחירה.

שמעתי דהיינו שמוהרנ"ת מספר **שאישי אחד שאל אותו** דהיינו את רבנו **כיצד הוא הבחירה.**

השיב לו רבנו בפשיטות, שהבחירה היא ביד האדם בפשיטות, אם רוצה עושה, ואם אינו

רוצה אינו עושה: מלשון רבנו 'ואם אינו רוצה אינו עושה', ולא אמר ואם רוצה לא לעשות לא עושה, משמע שלא מדבר שרוצה לא לעשות, אלא רק על מי שרוצה לעשות טוב או לא רוצה לעשות, דהיינו מעצלות עובר לתיאבון ולא מי שרוצה לעשות רע דהיינו להכעיס. כי באמת עיקר הבחירה ברצון/יב.

דהיינו בין אם רוצה לעשות מעשה טוב ובין אם לא רוצה לעשות מעשה טוב, הבחירה היא שלו לבד, ועל מנת כן בא לעולם הזה עם יצר טוב ויצר הרע, שעל כן בכל רגע יש לו בחירה שווה לבחור בטוב או ח"ו ברע, ומשמע שעיקר הבחירה ברצון שאם רוצה ברצון חזק, מתגבר על יצה"ר ועושה, וכשרוצה ברצון חלש אזי יצה"ר מתגבר ולא עושה. ואע"פ שאמר בקדושין ל: שבכל יום יצה"ר מתגבר (בתאוה) ומתחדש בסברא) על האדם להסית ולהדיח לבחור ברע ואלמלא שהקב"ה עוזרו לא יכול לו, בהכרח הכוונה שהקב"ה עוזרו ברצון רק כנגד המתגבר ומתחדש של היצה"ר, כדי להשוות אצל האדם את הבחירה, אבל הבחירה תמיד נשאת בחירה, דהיינו בין שני צדדים שכוחם שווה להטות כל אחד לצידו, דהיינו שאחרי הכל למעשה כח היצ"ט למשוך את רצון האדם לבחור באמת שווה לכח היצה"ר להעלים את האמת ולמשוך את רצון האדם לבחור בשקר ההבל שווים. ועל כן מי שמחמת ההרגל נדמה לו שאין לו בחירה זה דמיון רע שמטעה אותו היצה"ר הנ"ל, ובאמת יש לו יצ"ט וכח להתגבר על ידו תמיד בכל רגע לבחור באמת והטוב.

ואומר מוהרנ"ת ורשמתי זאת, **כי הוא דברי נצרך מאד. כי כמה בני אדם נבוכים בזה מאד.**

מחמת שהם מורגלים במעשיהם ובדרכיהם מנעוריהם מאד. ע"כ נדמה להם שאין להם

בחירה ח"ו. ואינם יכולים לשנות מעשיהם הלא טובים, כגון לקום מאוחר ולהפסיד זמן ק"ש ותפלה. אבל באמת גם הרגל טוב הוא בחי' שינה, שהגוף פועל בעצמו בלי בחירה, כמו מכונה, כמבואר בירושלמי (ברכות ב' ד') מחזיקא טיבואא לרישא דכשהגיע למודים כורע מעצמו. וכן רואים בחוש שאפשר לומר תפילה שלימה עם מחשבה זרה אחת או הרבה, בלי לטעות ובלי בחירה אלא מתוך הרגל הלשון. ועל כן יש הרבה שנדמה שא"א לכוון בתפילה.

אבל באמת אינו כן, כי בוודאי יש לכל אדם בחירה תמיד, על כל דבר, וכמו שהוא רוצה

עושה. והבן הדברים מאד שרק שינוי המעשים מהרגל נקרא בחירה. לא מבעי מעשה רע שצריך להתעורר ולשוב לבחור בטוב, אלא גם מעשה טוב מה שעושה מתוך הרגל לא נקרא בחירה, וצריך האדם להתעורר, לעשותו בבחירה. ולא להיות כשוטה שמאבד "מה" שנתנו לו, דהיינו את כח הבחירה שבשלימות יש רק לישראל. [נד]:

עד כאן ביאור חברותא לתורה נד תנינא ותורה קי תנינא

^{יב} **ראה תורה מט** שיצה"ר ויצ"ט הם מחשבות רעות ומחשבות טובות. ונראה שהבחירה היא עוד קודם דהיינו שהרצון מכוון את המחשבות.

^{יג} בחשכס- כי הוא נצרך (וחיבת דבר נמוק)

^{יד} ועיין לעיל תורה נד תנינא. ועיין קדושין ל: אם אתה רוצה אתה מושל בו (ועי"ש אלמלא הקב"ה עוזרו וכו' ועי"ש מהרש"א דקא' הבא להיטהר) עיין סנהדרין יט: פלטי בן ליש התגבר על יצרו הרעה יותר מיוסף האיוק ומנועו כשנעץ חרב בידו למיכל כח שאלו ועל שם זה נקרא פלטיאל שפלטו הקב"ה מעביה הרי שאע"פ שהקב"ה פלטו מעביה היה נסיון הבחירה שלו כפשוטו גדול עי"ש. ולעיל תורה קל.